

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

KRISTĪNE GREĻA

**Trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides iespējas dabas
vērojumu procesā**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

profesore

Akadēmiskais amats

Dr. pead.

zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Maruta Sīle

Vārds, Uzvārds

Paraksts

JĒKABPILS, 2018

Anotācija

Bakalaura darba temats: Trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides iespējas dabas vērojuma procesā.

Bakalaura darba autors: Kristīne Greļa

Pētījuma mērķis: Teorētiski analizēt un pētīt 3 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides iespējas dabas pastaigu procesā.

Darbs sastāv no divām daļām:

1. Darba pirmajā daļā tiek analizēta zinātniskā literatūra par valodas fenomenu. Kā valoda tiek traktēta no psiholoģijas, pedagoģijas un valodniecības skatu punktiem. Būtisks uzsvars tiek likts uz valodas nozīmi bērna attīstībā, svarīgākie valodas attīstības un pilnveides vecumposmi. Bērnu vārdu krājums ir atkarīgs no apkārtējās vides, gan mikro, gan makro vidē.
2. Otrajā daļā tiek izklāstītas pētījuma metožu izvēle, novērtēts bērnu vārdu krājums atbilstoši vecumam gan pētījuma sākumā, gan beigās. Noslēdzot pētījumu, izvirzītā hipotēze tiek apstiprināta, un pēc iegūtajiem rezultātiem tiek secināts, ka dabas vērojuma process pozitīvi ietekmē bērna vārdu krājumu, tas tiek bagātināts ar vecumposmam atbilstošo vārdšķiru vārdiem.

Bakalaura darba apjoms: 69.lpp, 7 tabulas, 6 attēli, 6 pielikumi, izmantoti 57 literatūras avoti.

Atslēgas vārdi: vārdu krājums, runa, 3 gadīgi bērni, dabas vērojuma process, dabas pastaigas.

Darbu lietderīgi var izmantot: Pirmsskolas pedagogi, vecāki, studenti

Annotation

The subject of the Bachelor work: the options of vocabulary development of three years old children throughout the nature observation process.

The author of the Bachelor's work: Kristine Grela

The purpose of the study: Theoretically analyse and study the options of 3 - year - old children's vocabulary development during their walks in the nature.

The work consists of two parts:

1. The scientific literature about the phenomena of language is analysed in the first part of the work. How language has been treated from the psychological, pedagogical and linguistic points of view. The heavy emphasis has been put on the importance of a language in a child's development and on the most important language and developing age periods. The child's vocabulary depends on the environment, in the micro and macro environment.
2. The choice of the study methods has been described and children's vocabulary accordingly to age in the beginning and at the end of the study have been evaluated in the second part of the work. The presenting hypothesis has been approved in the completion of the study and on the obtained results has been concluded that the nature observation process positively influences child's vocabulary and it is being enriched by the parts of the speech according to an age.

The volume: 69pages, 7 tables, 6 pictures, 6 annex, 57 sources.

Key words: vocabulary, speech, three - year - old children, a process of nature observation, nature walks.

The usage: preschool teachers, parents, students

Saturs

Ievads	5
1. Bērna runas psiholoģiski pedagoģiskais skaidrojums	7
1.1. Bērna runas un valodas skaidrojums	7
1.2. Runas raksturojums trīsgadīgiem bērniem	12
1.3. Runas pilnveide dabas vērojumos	18
2. Trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides pedagoģiskie paņēmieni dabas vērojumos	27
2.1. Pētījuma metožu pamatojums un apraksts	27
2.2. Bērnu vārdu krājuma izvērtējums pētījuma sākumā	30
2.3. Pētījuma norise	44
2.4. Vārdu krājuma pilnveides izvērtējums pētījuma beigās	47
Secinājumi	55
Priekšlikumi	56
Literatūra un citi avoti	57
PIELIKUMI	60

Ievads

Pirmsskolas pedagogijā pašreiz tiek aktualizētas dzīves darbībai nepieciešamās prasmes. Viena no tādām – integretām prasmēm ir vārdu krājuma un dabas procesu izpratne.

Bērni augot, uzņem visu ko apkārtne tiem sniedz. Viņi redz krāsas, formas, dzird skaņas, sajūt virsmas, tekstūras- izjūt apkārtējo vidi. Lai bērni sekmīgi spētu komunicēt ar māti un tēvu, nepietiek ar tausti un sejas mīmiku, tiem jāiemācās kontaktēties izmantojot artikulētu zīmju valodu. Pirmais kā bērns apgūst valodu, ir to dzirdot, tam ir svarīgi ne tikai saklausīt monologu (stāstījumu), bet arī dialogu, sajūst, ka ar viņu komunicē, it īpaši agrīnajā vecuma periodā. (Ying Guo, Shanshan Wang, Anna H. Hall, Allison Breit-Smith, Jamie Busch, 2015, 359). Savstarpējā saziņa nozīmē sadarbību un pretēji. Liela nozīme bērnu dzīvē ir vārdu krājumam, jo plašāks tas ir, jo konkrētāk tas var raksturot esošo situāciju, sajūtas, vēlmes.

Autore uzskata, ka vieni no labākajiem veidiem kā paplašināt vārdu krājumu ir: mazbērna vecumposmā lasīt priekšā daiļliteratūru, atbilstoši vecumposmam, sarunāties ar bērnu un rosināt viņu izzināt apkārtējo vidi ar visām maņām. Spēlējoties dabā, vispirms ir jāskatās, jātver, jāpiedzīvo un tikai pēc tam jāpārrunā. Tādejādi bērns mācīsies, savienot savu izjusto pieredzi ar otra cilvēka stāstīto. Dabas pastaigu laikā tiek aktivizētas visas maņas, līdz ar maņu darbošanos, bērnam raisās pārdzīvojums, ar kuru viņš vēlas dalīties, ne tikai smaidot, vēzējot rokas, bet arī runājot. Orientēties dzimtās pilsētas (pagasta) centra teritorijā, iepazīt tur esošos vēsturiskos piemiņas objektus un piedalīties pasākumos, būt piederošam sabiedrībai;

- Iepazīt pilsētas (pagasta) centra apkārtnē esošos dabas objektus;
- Vērot un salīdzināt pilsētu (pagastu) dažādos gadalaikos;
- Zināt kas ir himna, dzirdot atpazīt;
- Veidot priekšstatu par valsts simboliem;
- Veidot priekšstatus par galvenajiem nodarbošanās veidiem Latvijā, saistībā ar tās ģeogrāfisko situāciju;

Sākot apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, katrs bērns tajā ierodas ar savu dzīves pieredzi, ne vienmēr tā ir pozitīva. Attīstoties laikmetam, mainās arī cilvēka paradumi un intereses. Mūsdienās lielākā daļa vecāku ir aizņēmti darbos, diemžēl ar vien mazāk atlicinot laika savām atvasēm, kuras nereti tiek nodotas auklīšu vai skolotāju pārziņa. Iespējams

apstākļu sakritība vai vecāku nezināšana par to kā, pilnveidot bērniem vārdu krājumu, tādējādi šai problēmai tiek pievērsta arvien lielāka interese.

Pētījuma objekts- Dabas vērojumi

Pētījuma priekšmets- 3 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveide

Pētījuma mērķis- pētīt 3 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides iespējas dabas vērojumu procesā.

Hipotēze- trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveide noritēs sekmīgāk, ja kā līdzeklis tiks izmantoti dabas vērojumi.

Pētījuma uzdevumi-

1. Analizēt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku teorijas par bērna runu.
2. Raksturot 3 gadīgu bērnu vārdu krājumu.
3. Veikt empīrisko pētījumu, raksturojot dabas vērojumu iespējas trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidei.
4. Apkopot un analizēt empīriskā pētījuma rezultātus.

Pētījuma metodes-

Teorētiskā metode- Literatūras analīze

Empīriskā metode- aptauja, novērojums, pārrunas ar skolotāju

Matemātiskā – ranžēšana.

Pētījuma bāze- Kokneses novada pirmsskolas izglītības iestādes "X", jaunākā grupa (3g.)

1. Bērna runas psiholoģiski pedagoģiskais skaidrojums

1.1. Bērna runas un valodas skaidrojums

Pētījuma teorētisko bāzi veido pedagoģijas zinātnieku: K.Dēķēna, V.Zelmaņa koncepcijas, psiholoģijas zinātnieku: G.Svences, Ļ. Vigotska teorijas, filoloģijas zinātnieku: Daces Markus, V.Rūķes- Draviņas pētījumi pirmsskolas pedagoģijas zinātnieku: V.Romenkovas, I. Freibergas, V. Golubinas, D. Dzinteres, D. Augstkalnes pētījumi. Valoda tiek traktēta no vairākiem aspektiem, gan no psiholoģijas, no pedagoģijas, un lingvistiskā. Valoda tā ir vienota sistēma, to nevar pētīt tikai no viena aspekta, tā jāskata kopveselumā. Valoda ir rīks ar kuru cilvēks sazinās, domā, analizē, pēta, izjūt. Valoda mums ļauj sazināties savā starpā, apmainīties ar informāciju, ar domām. Ar valodas palīdzību cilvēki spēj nosaukt vietas, lietas, parādības, priekšmetus un daudz ko citu, kā arī paust savas emocijas, nostāju un domas.

Vācu lingvistikas zinātnes pamatlicējs Vilhems fon Humbolts par valodu ir sacījis šādi: “Valoda pieder man, tāpēc, ka es to producēju. Valoda man nepieder, tāpēc, ka es to nevaru producēt citādi, nekā daru.”¹ Pēc zinātnieka uzskatiem, valoda ir darbība nevis gala rezultāts jeb produkts. Ar valodu cilvēks parāda savu garīgo pasauli, ar mērķi izteikt konkrētu domu. (Humbolts, 1995. 123.) Valoda ir vienīgā pazīme, kas cilvēkus atšķir no pārējām dzīvības formām.

Valoda pēc R.Fišera uzskatiem ir “sarunas universs”, tā ir bezgalīga komunikācija, kam nav robežu, jo valoda sevī ietver četrus veidus- klausīšanos, runāšanu, lasīšanu un rakstīšanu. Šie četri nebeidzami aspekti, kas veido bērna intelektuālās spējas. Ja bērniem mērķtiecīgi pilnveidos iepriekš minētās prasmes, tad viņi spēs produktīvāk domāt. (Fišers, 2005, 225). Katrai prasmei ir nepieciešama domāšana, lai ieklausītos, izprastu, spētu citam izstāstīt un uzrakstīt savas domas.

A. Ļubļinska izsaka pieņēmumu, ka valoda, tā ir sabiedriska parādība. Attīstoties sabiedrībai attīstījās arī valoda. Tika izgudrotas lietas, tehnikas, zinātnieki pētīja visumu, saskārās gan ar ķīmiju, fiziku, matemātiku, un gala rezultātā visam inovatīvajam nācās dod apzīmēju; vārdu. Cilvēku kultūras, kuras dzīvoja p.m.ē., arī izjuta vajadzību lietot valodu, lai komunicētos, tā rezultātā bagātinājās valoda. Laiki attīstījās, tiem līdzīgi attīstījās teikumi, frāzes, valoda veselumā. (Ļubļinska, 1979, 254.)

¹ <http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v1.htm>

Valodai attīstoties līdz ar sabiedrību, to ietekmē dažādi faktori, piemēram, iedzimtība, teritoriālais novietojums, sociālā vide. Valodas attīstību veido arī prasmes- spēja pašam runāt, un saprast otra sacīto (Gazala, 2009, 111).

Valoda ir: „Zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās, domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāk nodošanai. Valoda ir runas, rakstu un žestu forma, kas atšķiras ne tikai pēc saziņas kanāla (vizuālais vai audiālais), bet arī pēc saturā un struktūras: rakstu valodā vārdi ir literārāki, teikumi garāki, bet runai raksturīgi īsi, kontekstā balstīti izteikumi un neliterāra leksika.” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011,92).

Valodai ir milzīga nozīme bērna psiholoģiskajā attīstībā, jo tā pilda konkrētas funkcijas: komunikatīvo, vispārinošo, regulējošo. Ar runas un valodas palīdzību skolotājs veido bērna attieksmi pret apkārtējo pasauli un sekmē bērna runas attīstību (Golubina, 2007, 224).

Lai bērni sekmīgāk apgūtu valodu, pedagogam ne tikai jāprot izvēlēties atbilstošas metodes, bet arī jābalstās uz bērnu esošajām zināšanām, jābūt informētam par mikro vidi, kurā uzturas bērns, šajā gadījumā tā ir ģimene. Pedagogam ir jāpārzina kultūras aspekti, informāciju tehnoloģijas un arī bērna šī brīža intereses (Ellis(*Ellis*), Ibrahims, (*Ibrahim*) 2015).

Analizējot zinātnisko literatūru par valodu, neizbēgami nākas saskarties ar vārdu “runa”. Sākotnēji šķiet, ka valoda un runa ir viens un tas pats, ja uzdotu jautājumu ar ko valoda atšķiras no runas, liela iespējamība, ka daudzi respondenti, kuri nebūtu pētījuši šo jautājumu, atbildi tā arī nerastu. Valoda mums ir viena, bet runa katram indivīdam ir sava. Cilvēki ar vārdiem nosauc priekšmetus, lietas, parādībās, emocijas, izsaka savas domas, uzskatus, pasaules redzējumu. It īpaši mazs bērns, šo procesu apgūst ļoti ātri, un katru jaunu vārdu spēj uztvert kopā ar tā nozīmi. Var sacīt, ka runa ir īpatnēja valodas forma, kādā cilvēks izzina pasauli, sabiedrību, attiecības, saskarsmi. Runa un valoda nav sinonīmi, bet tos nav iespējams atdalīt. (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 31).

„Runāšana, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā. Vēsturiski izveidojusies saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda.” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 184).

Tieši runā realizējas valoda, tā uzskatījis A. Vorobjovs, pamatojot to ar loģisku likumsakarību, ka katram vārdam ir sava nozīme. Kad vārds apzīmē konkrētu parādību, priekšmetus ar būtiskām pazīmēm, tad tas definējams kā jēdziens (Vorobjovs, 2000, 96).

Cilvēka runai var būt dažādi mērķi. Ar tās palīdzību mēs apmierinām savas vēlmes, vajadzības, paužam savu nostāju, veidojas saskarsme, savstarpēji kontakti, jautājumi, atbildes.

Bet bērna runa savas attīstības pirmsākumos ir kā izteiksmes līdzeklis, kas raksturo bērna emocionālo pasauli, viņa pārdzīvojumus, prieku, satraukumu, u.c. Šo emocionālo pasauli, galvenokārt nosaka bērna apkārtēja vide, kurā viņš uzturas, parasti tā ir ģimene. Ja bērnam būtu liegta iespēja attīstīties cilvēku sabiedrībā, viņa valoda apstātos pārdzīvojumu valodas pirmsākumā (Golubina, 2077, 197).

Arī D. Markus, atzīst, ka bērna runa sākas ar emocionālo sazināšanos, bērns reaģē uz apkārtējo radītajām skaņām, dzirdot, gan patīkamas skaņas, gan nepatīkamas. Ja pieaugušais mīļi sarunāsies ar bērnu, tad bērns pats izdos skaņas, kuras liecina par runas attīstību. (Markus, 2007, 25).

Runas primāro funkciju ir norādījis Ļ. Vigotskis, atzīstot, ka tā galvenokārt ir komunikācija. Runa ir līdzeklis ar kuru var izteikties un tikt saprastam (Vigotskis, 2002, 15-16).

Nedaudz citādāk runas galveno funkciju ir norādījis arī A. Vorobjovs, uzskatīdams, ka tā ir informācijas nodošana vai vispārināšana. (Vorobjovs, 2000, 96-97). Abi iepriekš minētie pētnieki ir domājuši uzskatāmi līdzīgi, tikai definējuši to katrs ar saviem terminiem.

Attīstoties sabiedrībai, attīstījās arī runa un izveidojās vairāki runas veidi.

1.tabula runas veidi (Vorobjovs, 2000, 97)

Runas veidi			
Ārējā runa		Iekšējā runa	
Mutvārdu runa	Rakstu runa	Izrunāšana pie sevis	Īstenā iekšējā runa
Monologs			
dialogs			

Atbilstoši konkrētām funkcijām, kuras pilda runa, izdala divus runas veidus- ārējā un iekšējā runa. Iekšējā runa ir cilvēku domu valodiskais apvalks, kas netiek izteikts ne rakstu formā, ne mutvārdos. Iekšējo runu lieto pats cilvēks, visbiežāk tā ir fragmentāra, nepastāvīga, saraustīta, ar mainīgu dabu. Tā nav čukstēšana pie sevis, vai klusa runāšana, tā ir saruna ar sevi iekšēji. Turpretī ārējā runa ir skaidri dzirdama, saredzama, tā ir skaļa, tās adresāti ir apkārtējie indivīdi. Pie mutvārdu runas pieder gan monologs, gan dialogs (Vorobjovs, 2000, 97). Bērna runas monologs norisinās, tad, kad viņš runā pats ar sevi, nejaudājū atbildi kādam citam (Piažē, 1997, 12).

Ļ. Vigotskis uzskata, ka, domāšanas pirmā forma ir sociāla. Egocentriskā domāšana ir virzīta nevis uz īstenību, bet uz vēlmju piepildīšanu. Ļ. Vigotkis Žana Piažē pētījumos nonāk pie secinājuma, ka visas bērna sarunas var iedalīt divās lielās grupās, no kurām vienu var dēvēt par egocentrisku, bet otru- par socializētu runu. Ļ. Vigotskis ,atsaucoties uz Žana Piažē

uzskatiem, par egocentrisku runu var runāt tikai tad, ja tā atšķiras ar savu funkciju, respektīvi bērns runā vienīgi par sevi un necenšas pieņemt saruna biedra viedokli.. Bērns sarunājas pats ar sevi tā, it kā viņš skaļi domātu. Socializētajā runā bērns patiešām ar citiem apmainās domām: lūdz, pavēl, draud, dara zināmu, kritizē, uzdod jautājumus (Vigotskis 2002, 98).

Psihologi- R.Kūlis un M. Kūle pievērsās valodas dabai. Viņi atdala valodu no runas, norādot, ka valoda ir sociāls fenomens, bet runa- dziļi individuāla parādība. Individīds saņem valodu kā kaut ko dotu, jau pirms viņa eksistējošu, bet savu runu katrs cilvēks attīsta pats, apkārtējās vides un esošās runas kultūras pastāvēšanā.

R.Kūlis un M.Kūle analizējot valodnieka F.de Sosīra pētījumu min piemēru: jēdziens ”galds” vispārīgā formā pieder pie valodas, bet dēlīša nosaukšana par galdu ir runas fakts. Runa izpaužas runas situācijā- runāšanā.

Valodnieks pretstata valodu runai šādos kritērijos:

Valoda ir:

- Sociāla, to saprot visi sabiedrības locekļi;
- kods, kas satur vispārējus principus;
- vispārēja norma;
- valoda tā ir sistēma;
- radoša.

Runa ir:

- Individuāla, realizējas konkrētā vārdā;
- aktuāla, lietota konkrētā situācijā;
- individuāls izteiksmes stils;
- diahrona;
- sistēmas realizācija.

(Kūlis, Kūle, 1997,553).

Runa un valoda ir viena daļa no komunikācijas, kas ietver neverbālas komunikācijas prasmes (ķermeņa valodu). Bet runa attiecas uz verbālo komunikāciju. Runa ir valodas realizācija; valodas izmantošana noteiktā brīdī.

Turpretī filoloģijas zinātņu doktore D.Markus nepiekrīt, ka valoda indivīdam tiek iedota jau piedzimstot, viņa apgalvo, ka valoda sākotnēji ir jāapgūst, un tad, tā indivīdu ievada plašajā pasaulē. Paralēli cilvēka ievadei pasaulē valoda palīdz veidot gan emocionālo, gan intelektuālo saikni ar otru cilvēku. (Markus, 2007, 29).

Komunikāciju pētnieki kopā ar valodniekiem ir norādījuši vairākas runas pazīmes:

- runa ir darbība;
- runa ir valodas praktisks lietojums;
- tas ir savstarpējās saskarsmes līdzeklis;

- runa ir individuāla, ar tās palīdzību cilvēki izmanto valodu, lai sazinātos (Dubkēvičs, 2006, 126);
- runā ir zemteksti, runā cilvēks var pateikt daudz vairāk, nekā lietoto vārdu nozīme;
- runa ir dinamiska, tā nav pasīva;
- runa ir konkrēta un neatkārtojama (Ļubļinska, 1979, 255).

Respektīvi, valoda ar runas palīdzību kļūst “dzīva”, un to var apgūt tikai ar runas starpniecību.

D.Markus atzīst, ka bērna runas sistēmas attīstīšanās var noritēt arī bez pieaugušā klātesamības. Pirmajos dzīves mēnešos var novērot valodas klātesamību, kas izpaužas skaniskā vokalizēšanā, maigā trallināšanā, laikā, kad mazulis var nodoties pašizpētei (Markus, 2003,60).

Ārstu kolektīvs, kuri apvienojot savas zināšanas par jaundzimušajiem bērniem, konstatē šādus faktus par valodas attīstību : “Pirmās skaņas bērns rada 8-10 nedēļu vecumā, drīz pēc pirmā apzinātā smaida. Otrajā pusgadā bērns sāk jau murmināt, izdodot šāda veida skaņas (ba, da, ma, pa), un šīs skaņas vienmēr būs saistītas ar roku un kāju nepārrauktu kustību. Tiek uzskatīts, ka ar mazuli ir jārunājas, lēni, ar skaidru dikciju un patīkamu balss toni, pat, ja bērns neko neatbild viņš tomēr uztver sacīto”(Bolotovksis, Caregorodcevs,2006, 132).

Tiek saskatīta līdzība Vilhelma Humbolta citāta vēstījumā, ka cilvēks producē valodu, ar profesores Daces Markus apgalvojumu, ka arī bērni producē valodu, kā piemēram pupiņu valodu. Šo valodu var uztvert ne tikai, kā sazināšanās veidu, bet arī kā atraktīvu spēli, kas vingrina domāšanu, runāšanu, mēles veiklumu. Ļoti bieži šo pupiņu valodu izmanto arī tad, kad runa iet par kādu noslēpumu, kuru nevēlas lai dzird pieaugušie. Šīs rotaļu valodas sistēma ir pavisam vienkārša, aiz katra patskaņa tiek iesprausts līdzskanis *p* un tad atkārtots patskanis pirms ievietotā *p*. Dace Markuss minējusi šādus piemērus: “*epes* ‘es’, *pupuikapa* ‘puika’”. Kā tika minēts iepriekš šī valoda tiek runāta apzināti, kas nozīmē, ka bērns jau ļoti labi pārvalda savu dzimto valodu (Markus, 2003, 10).

Ne tikai tie bērni, kuri jau labi apguvuši dzimto valodu, producē to, bet arī mazuli iesaistās valodas producēšanā. Mazulim paaugoties vecāki sāk saprast viņa valodu, bet pārējiem cilvēkiem ārpus ģimenes šī valoda šķitīs sveša un neskaidra. Šāda bērna runa tiek saukta par autonomo valodu, no vācu valodas *Ammensprache*, t.i. ‘barotāju valoda’.² Bērni klausoties apkārtējos cilvēkos, mācās paši runāt, un to viņi dara ar atdarināšanas palīdzību. Tā var būt

² <http://apollo.tvnet.lv/zinas/valoda-ievada-bernu-kultura/335259>

telefona saruna, kuru bērns dzirdējis, un pēc kāda laika, pašu spilgtāko ko dzirdējis viņš lieto savā runā. Bērns piemērojas videi, kurā uzturas. Nereti piemērošanās noris arī vecāku starpā; tie sāk piemēroties mazuļa valodai, t.s. "auklīšu valoda". Citāts no Daces Markus grāmatas, "*Ņauvu gribi? Tagad- am, am!*" (Markus, 2003,61). Šī valoda katrai mammai liksies dabiska, jo tādejādi viņas cenšas pielāgoties savam mazulim; būt emocionāli tuvāk savam mazulim.

Frans Karlgrēns "auklīšu valodu" neatbalsta, jo ar šādu valodu tiek kavēta bērna attīstība. Bērni attīstās dzirdot skaidru, īstu, pareizu valodu. "...pieaugušais nedrīkst lalināt, tam jāatturas savā runas veidā no sentimentalitātes un izdarībām." (Karglrēns, 2008,36).

Līdz ar valodas pirmajiem aizmetņiem rodas arī domāšana, tā uzskata F.Karlgrēns. Vai valoda ar domāšanu attīstās paralēli, vai tomēr valoda, un pēc tam domāšana? Šeit zinātnieks runā par divgadīgu bērnu. (F.Karlgrēns 2008,34). Tā pat uzskata arī Ļ.Vigotskis, atzīstot, ka runa un domāšana attīstās kopā ar pārējiem kognitīvajiem procesiem.

Bērna runas pilnveides pamatvirzieni ir:

- skaņu kultūras veidošana;
- vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana;
- gramatiski pareizas runas veidošana;
- stāstīt mācīšana;
- sagatavošana mācīšanai (Golubina, 2007, 226)

Secinājumi: valoda un runa ir viena vajadzīgākajām spējām, lai pilntiesīgi dzīvotu, komunicētu, lai indivīds būtu daļa no sabiedrības. It īpaši bērnam esot, valoda ir jādzird, tai jābūt skaidrai, izteiksmīgai un bagātai. Valoda un runa, būdama daļa no indivīda, spēj realizēties šajā pasaulē. Ņemot vērā pētnieku uzskatus, ka valoda tiek iedota jau piedzimstot, darba autore uzskata, ka bērnam piedzimstot, tiek dota iespēja izmantot valodu, šeit jāatzīmē, ka visiem funkcionāli nozīmīgajiem procesiem organismā ir jābūt pilnvērtīgi attīstītiem, lai realizētos valoda.

Apskatot, aptaustot, izpētos priekšmetus, iepazīstot apkārtni, bērns pamazām apgūst dzimtās valodas pamatvārdus, pārsvarā lietvārdus. Vārdu krājums ir atkarīgs no bērna attīstības līmeņa: no izziņas intereses, domāšanas, uztveres un atmiņas spējām.

1.2. Runas raksturojums trīsgadīgiem bērniem

Trīsgadīgs bērns ar savu runu ļoti labi spēj pievērst pieaugušā uzmanību, liekot viņam saprast, ka kaut kas ir noticis, vai ir kādas vēlmes, vai emocijas. Dace Markus, analizējot

pētījumu (V.Rūķe- Draviņa), kurā tika konstatēts, ka valodas attīstībai paši svarīgākie ir pirmie četri dzīves gadi, jo šajā laika posmā bērnam veidojas pirmais priekšstats par valodas sistēmu. Mazam bērnam šī pirmā komunikācija liecina par to, ka viņš vēlas dalīties, un tikt uzklauts apkārtējo vidū. Ar bērna runu tiek saistītas arī citas attīstībai galvenās sistēmas. Piemēram nervu sistēma, galvas smadzeņu pusložu darbība, sīkā pirkstu motorika, ķermeņa balsta aparāta funkcionēšana (Markus, 2003,9). D.Markus atzinumu par citu sistēmu saistību ar runu papildina Ž.Piažē, apgalvojot, ka liela nozīme runas sākumam ir bērna psihiskai, fiziskai un sociālai gatavībai to darīt. Bērniem agrīnajā vecumposmā (1-2 gadi) galvenā darbība caur kuru viņi izzina pasauli ir sensomotorā, tikai ar maņām un kustībām. Sākoties 3. dzīves gadam bērnam pilnveidojas spēja reaģēt uz simboliem, sekmējas atdarināšanas prasmes, spēja domāt, iztēloties. Lai bērni spētu izprast dažādas sakarības, viņiem nepieciešama sava personiskā pieredze, kuru viņi iegūst aktīvi lietojot savu valodu, veidojot jaunus jēdzienus (Žīdens, 2008, 16). Kā arī Ž.Piažē, nenoliedz, ka runas attīstība ir cieši saistīta ar bērna apkārtējo vidi, kurā viņš uzturas; ģimene, mikro vide, apkārtējā sabiedrība (Ž.Piažē, 2002, 125).

Agrīnajā pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst 2. stadijai. G. Svence atsaucoties uz Ž. Piažē to raksturo tā: galvenā pamatpazīme ir simbolu izmantošana, tai skaitā vārdu kā simbolu apguve. Vispirms bērns simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbībām, kuras iepazinis iepriekš, kā arī simbolus apgūst ne tikai lomu rotaļās, bet arī manipulatīvi darbojoties ar priekšmetiem (Svence, 1998,86).

Bērna uzvedība 3.dzīves gadā ir ļoti impulsīva, tai ir strauja daba, bērns visu grib uzzināt, pataustīt, saredzēt. Lai kvalitatīvāk noritētu mācīšanās process, un runas pilnveidošanās, tad A.Špona min Komenska atziņas, ka mācību procesā pēc iespējas vairāk jādarbojas ar bērna maņām- redzi, ožu, dzirdi, tausti, garšu, jo aktivizējot maņas notiek domāšanas process, kas sekmē runas pilnveidi (Špona, 2006, 159).

Trīsgadīgs bērns cenšas visu izpētīt. Viņš pārvietojas ātri un stabili. Viņš sāk apzināties savu ķermeni un sajūtas, mācās būt patstāvīgs visos iespējamajos veidos. Šeit dotas dažas raksturīgākās trīsgadīga bērna īpašības:

- Apzinās savas sajūtas, bet tikai pavisam nedaudz saprot to, ko citi domā vai jūt,
- Interesējas par vienaudžiem, ar pieaugušo palīdzību prot kopā ar citiem spēlēt vienkāršas spēles,
- Saprot kādas ir sekas raušanai, grūšanai,
- Saprot un atbild uz pieaugušo lūgumiem,
- Var nosaukt lielāko daļu zināmo priekšmetu un lietu,

- Izmanto 300-1000 vārdus, bet vēl neprot izteikt vārdos savas sajūtas (Skiba, Deitsa, 2001,183)

Žesti un motorika ietekmē smadzeņu valodas centra attīstību un visu galvas smadzeņu darbību kopumā. Dzīvē primāri ir žests un kustība, jo tie tiek pārnesti uz valodas motoriku (Karlgrēns, 2008,34). Šo uzskatu papildina Ž.Piažē, uzsverot, ka runas sekmīgas attīstības priekšnosacījums ir bērna sensomotorika, respektīvi, bērns attīsta sīko motoriku, uzmanības noturību un spēju uztvert (Piažē, 2002, 159).

Vecumā no viena līdz trim gadiem bērna domāšanas attīstība ir saistīta, pirmkārt, ar viņa priekšmetisko darbību, kuras dēļ šo domāšanas attīstības līmeni sauc par uzskatāmi darbīgo līmeni, un, otrkārt ar runas attīstību. Šajā vecumā dominē uztvere, nevis loģika. Bērnam ir vajadzīga iespēja aiztikt, dzirdēt, redzēt, saost, sataustīt, mest, utt.- visas šīs darbības ir nepieciešams priekšnosacījums domāšanas attīstībai. (Bolotovskis, Caregorodcevs,2006,141). Iešana, runāšana, un domāšana izriet cita no citas. Pēc ārstu uzskatiem, domāšanas attīstība un runas attīstība attīstās paralēli viena otrai.

Sākumā bērns divu gadu vecumā ar vārdu apzīmē konkrētu priekšmetu, parādību, attieksmi, kas reāli eksistē, taču ar tiem saistītos jēdzienus apgūst pakāpeniski. Paplašinoties bērna zināšanām par savu apkārtējo pasauli un tās priekšmetiem, paralēli apgūstot jaunus nosaukumus, konkrētie priekšstati tiek vispārināti. Vispirms notiek lietu grupēšana pēc pazīmēm, tad nāk to klasifikācija ar vispāriņošo vārdu- jēdzienu. Otrā dzīves gada beigās tiek sekmēta pirmā vispāriņāšanas pakāpe jeb sugas vārdu apguve. Piemēram, sugas vārdu apguve veidojas kā kopējais, līdzīgu priekšmetu, darbību vai parādību nosaukumus, piemēram, redzot pīli ar pīlēniem, bērns saka: “Pīle- mamma!” Var izspriest, ka bērns saprot vārda “mamma” vispāriņošo nozīmi(Golubina, 2007, 228) Starp bērna diviem un trijiem gadiem, viņi sāk runāt jau garākos teikumos. No sākuma šie teikumi atgādina telegrammu tekstus, jo tajos tiek izmantoti visinformatīvākie vārdi, bet otršķirīgākie tiek izlaisti.

Vārdu krājuma aktīva palielināšanās izpaužas tādējādi, ka bērns pats meklē vārdus, izvaicā par viņam nezināmiem priekšmetu nosaukumiem. Pats svarīgākais, ko mēs zinām par bērna domāšanas un runas attīstību, ir tas, ka zināmā brīdī agrīnajā vecumā domāšanas un runas attīstības līnijas, kuras līdz tam laikam virzījās atsevišķi, krustojas, sakrīt un ir par pamatu pilnīgi jaunai, cilvēkam tik raksturīgai uzvedības formai (Vigotskis, 2002, 392)

N.Poddjakova un V.Avaņesova analizē padomju laika psihologu (N.Švačkina, A. Gvozdeva) pētījumu, kurā tiek secināts, ka bērns sasniedzot divu gadu vecumu, spēj izšķirt visas dzimtās valodas skaņas. Respektīvi divu gadu vecumā bērna fonemātiskā dzirde ir izveidojusies (Poddjakova, Avaņesova, 1986, 93).

Par dzirdes nozīmīgumu valodas attīstībā apgalvojumus izteic arī V. Golubina, sakot, ka vienīgi dzirde spēj nodrošināt pieaugušā cilvēka runas uztveri, un ļauj to bērnam atdarināt, pakāpeniski apgūstot pareizas runas iemaņas. Bērna runas pareizu attīstību nosaka vairāki faktori:

- bērna psihiskā veselība;
- pilnvērtīga dzirde;
- Pilnvērtīga valodas vide, tātad gramatiski pareiza un leksiski bagāta pieaugušo un pedagoģu runa;
- pozitīva runas prakse- iespēja regulāri vaicāt, saņemt atbildes, komunicēties;

(Golubina, 2007,225).

3 gadi ir tas vecums, kad bērns jau risina dialogu ar pieaugušajiem. Viņš uzdod jautājumus un uz tiem cenšas atbildēt, un tas viss noris pieaugušā un bērna darbošanās laikā. Tikai ieklausoties divu bērnu sarunā, var manīt, ka tie ne vienmēr atbild viens otram, un bieži pat neiedziļinās viens otra teiktajā. Protams, šādu sarunu nevar saukt par pilnvērtīgu, jo šajā vecumā visu bērna uzvedību vēl nosaka tikai viņa personīgās vēlmes, citu vēlmes viņš savā uzvedībā neņem vērā (Bolotovksis, Caregorodcevs,2006,140).

2.tabula. Bērna attīstība otrajā un trešajā dzīves gadā. (Bolotovksis, Caregorodcevs,2006,141)

Vecums	Attīstības rādītājs	Bērna vecums		
		2.gadi	2 gadi un 6 mēneši	3 gadi
2 gadi	Saprot vienkāršu pieaugušo stāstu par pagātnes notikumiem	+		
	Runājot izmanto īpašības vārdus un vietniekvārdus	+		
	Uzaicināts sameklēt iedotajam paraugam pretēja izskata priekšmetus	+		
	Loģiskā secībā veic virkni vienkāršu darbību	+		
	Parastā solī pārkāpj 15 cm augstam šķērslim	+		
	Daļēji patstāvīgi apģērbjas	+		
2 gadi un 6 mēneši	Sāk uzdot jautājumus kur? Kad?		+	
	Pēc parauga sameklēt galvenajām ģeometriskajām formām atbilstošus priekšmetus		+	
	Pēc parauga un lūguma sameklēt priekšmetus galvenajās krāsās: baltus, melnus, sarkanus, zilus, zaļus, dzeltenus		+	
	Ievieš spēlēs sarežģītāku sižetu un darbību loģisku secību: paēdina lelli, pēc tam noliek to		+	

	<ul style="list-style-type: none"> gulēt utt. Veido vienkāršas sižetiskas būves, nosauc tās Sāk lietot zīmuli, taču vēl neko neuzzīmē Pats spēj pilnīgi apģērbties, izņemot apģērba aizpogāšanu un sasiešanu Pareizi tur karoti, māk patstāvīgi ēst Parastā solī pārkāpj 20 cm augstam šķērslim 		<ul style="list-style-type: none"> + + + + + 	
3 gadi	<ul style="list-style-type: none"> Runājot izmanto saliktus sakārtotus un saliktus pakārtotus teikumus Bieži uzdod jautājumus Kāpēc?, Priekš kam? Spēlējoties pareizi un pēc nozīmes izmanto priekšmetus Pareizi parāda un nosauc pamatkrāsas Parādās lomu spēļu elementi: spēles meita un māte, celtniecība, u.c. Spēļu gaitā būvējamās sižetiskās celtnes kļūst sarežģītākas Sāk darināt elementārus zīmējumus ar zīmuli un veidot vienkāršas figūriņas no plastilīna Vecākiem nedaudz piepalīdzot, pilnībā pats apģērbjas Nepieciešamības gadījumā sāk izmantot salveti un kabatlakatiņu Parastā solī pārkāpj 30 cm augstam šķērslim 			<ul style="list-style-type: none"> + + + + + + + + + +

Pēc tabulas (skat. 1.tabulu) var secināt, ko prot bērns vecumā no 2- 3 gadiem. Trešajā dzīves gadā bērni veido saliktus teikumus, kuri sastāv no 4 līdz 6 vārdiem. Tādejādi pieaugušais spēj uztvert bērna vēlmes daudz saprotamāk un precīzāk. Šajā periodā bērns iemācās izrunāt dzimtās valodas skaņas, un tieši tāpēc šajā vecumā viņš pārstāj lietot izmainītus vārdus, un to fragmentus (Bolotovskis, Caregorodcevs,2006,139). Katrs jauniegūtais darbības vārds izriet no bērna aktīvās dzīves (Rūķe-Draviņa, 1992, 273) Bērna apgūtie vārdi tiek sadalīti grupās, lai redzētu to grupu, kura ir bagātāka ar lietvārdiem. Pirmo grupu, veido pārtikas produkti, kurus bērns uzņem ikdienā. Otrā grupu veido ķermeņa daļas, par kurām bērns sāk jau interesēties mazbērna vecumā. Trešo grupu veido apģērbs, ikdienas, vai svētku, tīrs, netīrs (Rūķe- Draviņa, 1992,276). Darba autore secina, ka visas šīs grupas caurvij darbība, bez darbības nav iespējama pārtikas uzņemšana, apģērba uzvilšana, ķermeņa daļu fiziskās kustības, rotaļlietu pielietošana, u.c.

Trešais dzīves gads pazīstams kā “trīsgadnieku krīze”, pirmais rādītājs nereti ir šie daudzie jautājumi, ”kāpēc?”, kuriem vēlāk seko, pēc pieaugušo domām, spītība, nepaklausība. Fs Karlgrēns “trīsgadnieku krīzi” skaidro šādi, ka līdz divu gadu vecumam bērni par sevi runāja trešajā personā, pamazām viņi sāk apzīmēt sevi ar vietniekvārdu “es”. Uztvert sevi pašu kā personību, kā “es” ir kaut kas dziļi pārsteidzošs, ko daži bērni patur atmiņās kā visai

dramatisku. F.Karlgrens: “ Es kā ļoti mazs bērns stāvēju kā priekšpusdienā mājas durvju priekšā un skatījos pa kreisi uz malkas ielu, kad piepeši kā zibens spēriens no debesīm mani ķēra iekšēja atziņa, kas palika manī spoži mirdzot: es esmu es! Mans “es” bija pirmoreiz un uz mūžu ieraudzījis sevi.” (Karlgrens, 2008, 38)

Trešajā dzīves gadā bērns emocionālā jomā ir ļoti trausls, šajā vecumposmā viņi strauji mainās. Vecākiem nevajadzētu uzspiest savas vēlmes bērnam, jo tās tikai pastiprinās pretēju darbību, un pieaugušajiem šķitīs, ka bērns ir kaprīzs vai niķīgs. Šajā vecumā bērns sevi apzinās kā personību.

Pirmsskolas vecuma bērniem galvenais darbības veids ir rotaļa, tai ne vienmēr ir jābūt ar daudziem dažādiem atribūtiem, rotaļlietām. Rotaļai jābūt bērnu vecumposmam atbilstoši, saistoši, tai jāvirza mācīšanās process, jāaktivizē bērna maņas, domāšana, iztēle. Rotaļa ir tā, kas sekmē attieksmes, prasmes un iemaņas. Trīsgadīgiem bērniem rotaļa tā ir darbība, kur galvenais ir process, nevis rezultāts. Arī pati darbība ne vienmēr ir nozīmīga, primārā ir bērna attieksme kas veidojas, saskarsme kas pilnveidojas rotaļās (Волчкова, Степанова ,2001,5).

Pirmsskolas speciālisti ir izstrādājuši ieteicamās metodes, kas veicinātu valodas attīstību.

1. Skaidra un lēna runāšana. Tā sniedz bērnam laiku prātā apstrādāt dzirdētos vārdus, bet skaidra un pareiza dikcija ļauj bērnam saklausīt pareizu valodu.
2. Rindas ievērošana, zīdaiņi un viņu vecāki „sarunājas” ar sejas izteiksmēm, vērīgi skatoties viens uz otru. Vēlāk kad mazuļi sāk dūdot, saruna ietver bērna dūdošanu un vecāku atbilstošu šīs skaņas atdarinošu atbildi.
3. Paralēla saruna un priekšmetu apzīmēšana. Kad vecāki apzīmē ar vārdiem bērna priekšstatus un darbības viņi izmanto paralēlo sarunu, it kā šķietami runātu bērna vārdiem, tas tikai palīdz apgūt jaunus vārdus.
4. Paplašināšana un izvēršana. Kad bērni sāk runāt ar vienu vai diviem vārdiem, vecāki paturpina bērna sacīto, piešķirot katram apzīmētajam priekšmetam papildus īpašību.
5. Atvērtie jautājumi un atbildes. Šie jautājumi noteikti mudina bērnus atbildēt citādāk, nekā tikai ar jā, vai nē. Atvērtie jautājumi bagātina un paātrina valodas attīstību (Freiberga, Priede, 2007).

Secinājumi: Var apgalvot, ka trešais dzīves gads nav no vieglākajiem posmiem bērna un vecāku dzīve. Bērns attīstās ļoti ātri, tas kā “sūklis” uztver visu kas notiek tam apkārt. Vecumposmā 2-3 gadiem, bērnu jāaicina darboties pēc iespējas radošāk, viņam jāizmanto savas maņas, lai pētītu, izzinātu, atklātu, secinātu; lai veidotos izpratne par lietu būtību. Jāņem

vērā nosacījumi, kuri attīstītu un pilnveidotu bērna runu, kas ļautu viņam paust savas emocijas, domas, pārdzīvojumus. Nav vēlams šajā vecuma periodā liegt bērnam brīvību un darbošanās prieku, vecākiem vajadzētu iesaistīties bērna izzināšanas procesā, jo drošā vidē bērns jūtas pasargāts.

1.3. Runas pilnveide dabas vērojumos

Dabas vērojumi ir viena no brīvdabas pedagoģijas jomām. Čehu pedagogs, J.A. Komenskijš (J.A. Comenius), kurš atzina ideju par mācīšanos atbilstošā vidē. Galvenais, lai mācību saturs un apgūstamās prasmes, un iemaņas realizētos piemērotos apstākļos. Bērnam jāmacās ne tikai atbilstošos apstākļos, bet arī jāsasakaras ar realitāti, ar īstiem apgalvojumiem pierādījumiem, šādu atzinumu veicis Ž.Ž. Russo (J.J.Rousseau) (Dālgrēns, Ščepanskis, 2007, 17).

Viena no brīvdabas pedagoģijas idejām ir sekojoša- pieredze, kuras gūšanā iesaistīts gan ķermenis, gan psihe paliek atmiņā daudz vieglāk un labāk. Šo ideju var attiecināt jebkuram vecumam, tas var būt trīsgadīgs bērns, pirmklasnieks, vai augstskolas students. Cilvēks ir būtne, kura reaģē uz maņu dotajiem signāliem un konkrētas lietas atcerēsies labāk, ja būs iesaistītas emocijas, kuras tika piedzīvotas. (Dālgrēns, Ščepanskis, 2007, 17)

Otra brīvdabas pedagoģijas ideja ir par rīcīborientētām zināšanām, kuras apvienojot ar rīcīborientētu darbību iznākumā iegūstot labskanīgu moto: “domāt par to, ko dari”. Svarīgi ir apzināties mērķi, kāda iemesla dēļ tas tiek veikts, kāds ir vēlamais rezultāts, jo bezmērķīgai darbībai nav vajadzīgā efekta, tā tikai nogurdina cilvēku.

Trešā ideja ir par cilvēka attieksmi un izturēšanos, kura veidojas mācību nodarbības laikā brīvā dabā. Jo tikai darbojoties dabā, bērns mācās saudzīgi izturēties pret to, tās iemītniekiem, un tikai saudzējot darbībā, varam apgūt šīs prasmes- rūpēties, cienīt, kopt.

Ceturtā ideja ir sekojoša: “mācīšanās darot”+ “mācīšanās domājot”+ refleksija. Pie šīs idejas pienāk klāt tādi filozofi kā Džons Loks, kurš iestājās par darbu kā audzināšanas līdzekli gribas attīstīšanai, Ž.Ž.Ruso-filozofs, rakstnieks, kurš ar savu moto, atpakaļ pie dabas, aicināja cilvēkus atrieties tur, no kurienes nākuši- no dabas. Arī zinātniece, pedagoģe Marija Montesori iestājās par cilvēka īpašo vietu un stāvokli starp dzīvajām būtnēm. Šīs idejas pamatnostādne ir apvienojot darba mērķi, ar domāšanu un refleksiju mēs uzzināsim sev vēlamās atbildes. Katrai apzinātai darbībai ir nepieciešama refleksija, kas sniedz šo izpratni.

Un piektā brīvdabas pedagoģijas idejas ir par sajūtu uztvērumiem. Kā sacīja Kants: “jutekļi veido mūsu pasauli”. Kā cilvēki spētu izprast vārdu ābols, ja nekad to nebūtu

redzējuši? Lūk kādēļ Kants neatkāpās no savas teorijas par maņām. Maņas ir tās, kas mūs ved izzinošajā dzīves ceļā. It īpaši bērniem ir svarīgi pielietot savas maņas darbojoties, jo viņiem šī maņu pieredze vēl tikai veidojas (Dālgrēns, Ščepanskis, 2007, 29-36).

Dabas vērojumi stimulē:

- pieredzi;
- zinātkāri;
- izpēti;
- izpratni.

Mūsdienu informācijas pārņemtājā telpā un komunikāciju tehnoloģiju priekšā tā ir iespēja bērnam satikties ar sevi kā ar dabas daļu. Dabas vērojumu mērķis ir, aktīvi darbojoties un gūstot pieredzi brīvā dabā, veidot zināšanas un ciešu saikni ar dabu, kultūru un sabiedrību.

Daba bērnam māca:

- likt lietā savas maņas, saredzēt, saost, sataustīt;
- sajust un saprast pasauli sev apkārt un savu vietu tajā;
- būt vērīgam, nesamīt, nepakļaut, nepārmākt
- ieklausīties, sargāt, saudzēt
- neslēpties, nebēgt, nevairīties no savas lomas un atbildības (Kornels, 1991)

Metodiskā materiāla- “Dārzs kā mācību vide un mācību līdzeklis” autore Daiga Kalniņa stāsta par dārzu, par tā būtību, pielietojumu un devumu. Dārzi, parki, daiļdārzi, ainavu arhitektūra ir mums visapkārt, tie simbolizē mieru un sākotni. Dārzs tā ir arī vizītkarte, kas atspoguļo tā veidotāju. Dārzam ir liela praktiska vērtība- tas ir barotājs, atpūtas devējs, fizisko aktivitāšu nodrošinātājs, dziedinātājs, vieta radošai pašizpaušmei, fiziskais komforts. Dārzs kā mācību vide un mācību līdzeklis ir piemērots visās izglītības pakāpēs un visos mācību priekšmetos. Mērķtiecīgi un pamatoti izmantojot dārzu mācību procesā, var uzlabot skolēnu izglītības kvalitāti un sekmēt izglītību ilgtspējīgai attīstībai. 5 UNESCO mācīšanās principi:

1. Mācīties zināt, nozīmē, to, ka ikviens konstruē savas zināšanas, balstoties uz jau esošajām.
2. Mācīties darīt nozīmē spēju izmantot mācīto praksē, ikdienā. Cilvēks prot vienlīdz labi kā rīkoties, tā domāt.
3. Mācīties dzīvot kopā multikulturālā sabiedrībā ir vērtīgi, jo tikai kolektīva atbildība un konstruktīva sadarbība var palīdzēt sasniegt ilgtspējību.
4. Mācīties būt nozīmē, ka katram ir iespēja attīstīt savu potenciālu. Svarīgi apzināties, ka pozitīvs rezultāts nākotnē ir atkarīgs tikai no paša personīgās darbības šodien.

5. Būtiski ir mācīties pārveidot sevi un sabiedrību, atzīstot, ka pasauli var mainīt, strādājot individuāli un kopā. Respektēt Zemi un dzīvību visā tās daudzveidībā (Kalniņa, 2012, 5-10)

Jebkurš iepazīstoties ar brīvdabas pedagoģijas literatūru, spēs saskatīt to, ko tā sniedz- plašas iespējas; nomainīt telpu pret āra vidi un iegūt jaunas izjūtas un pieredzi. Ligitas Priedes rakstā par Ekoloģisko audzināšanu, raksta autore ir citējusi J. Baltvilku : “Ja bērns, pametis rotaļas, stundu no vietas tup skudru takas malā un vēro kukaiņus, tad nevajagas viņu traucēt. Ja bērns ar seju pieplacis pie pirmā, vēl caurspīdīgā ledus dīķa un vēro zemūdens pasauli, tad vajag ļaut viņam tajā ieskatīties...Tie ir lieli brīži un spilgti iespaidīsies atmiņā, mazā cilvēka dvēselē” (Freibergera, Priede, 2007, 43).

Daba spēj sajūsmināt ar gadalaiku maiņu, ar krāsu bagātību, ar dabas parādību daudzumu, tā ir tik plaša un mazam bērnam vēl neizpētīta. Trīsgadīgi bērni ir pārņemti ar vēlēšanos aktīvi darboties, viņu aktivitātei ir izteikti pētniecisks raksturs. Tikai dabā bērns apgūst, attīsta savu sensoru pieredzi (faktūras, krāsas, skaņas, garšas, formas). Ir 21.gs un jautājums par cilvēka un dabas attiecībām ir kļuvis par svarīgu psiholoģiski pedagoģisku problēmu, jo daba, it īpaši pilsētās, attālinās no cilvēkiem. Tieši pirmsskola ir tas laiks, kad bērnam veidojas izpratne par labo un ļauno, par skaisto un neglīto. Ekoloģiskās kultūras pamatu veido trīs savstarpēji saistīti virzieni

1. Ekoloģiskās apziņas veidošanā ir svarīgi, lai bērns
 - apgūtu priekšstatus un zināšanas par ekoloģiju;
 - iepazītos un izprastu dabas vienkāršākās likumsakarības;
 - apgūtu saskarsmes (sadarbības) paņēmienus, pētīšanas prasmes un iemaņas dabas centros.
2. Ekoloģiskās estētikas veidošanās, kas balstās uz dabas skaistumu, kuru raksturo
 - dabas iepazīšana ar skaņu, krāsu un formas atklāsmi;
 - līdzpārdzīvojuma spēju attīstība saskarsmē ar dažādiem dabas objektiem;
 - dažādu uztveres formu attīstība iztēles, fantāzijas procesā ar fiziskām un vārdiskām darbībām;
 - prasme apgūt sociālu pieredzi, aktīvi pielietojot jaunus apstākļos iegūtās zināšanas
3. Ekoloģiskās ētikas veidošanās, kas izpaužas uzvedības noteikumu ievērošanā dabā un pozitīva attieksme pret to (Priede, 2007, 44).

Rotaļas visnotaļ asociējas ar bērniību. Rotaļas un spēles ir viens no vissenākajiem cilvēka darbības veidiem. Tā ir interesanta un sarežģīta parādība. Rotaļas un spēles sekmējušas radošās domas, izgudrojumu un zinātnes attīstību (Golubina 2077, 168)

Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti, jo rotaļa rada bērnam prieku un enerģiju, kā arī netieši sekmē bērna attīstību. Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērnu galvenais dzīves saturs un darbošanās pamats (Karlovskā, Mārtiņšone, 1996, 12)

Rotaļa ir aktīva forma, kādā bērns atspoguļo apkārtējo cilvēku dzīvi, viņš to izspēlē savā veidā. Mazu bērnu rotaļās atspoguļojas pieaugušo dzīves atdarināšana izpildot manipulatīvas darbības ar priekšmetiem. Raksturīga rotaļas īpatnība ir arī izmantotie rīcības veidi un paņēmieni. Rotaļā tiek izmantoti kompleksie darbības veidi, nevis atsevišķas kustības. Šajā darbībā iekļaujas arī runa. Rotaļā bērns apzinīgi operē ar savām zināšanām, ar savu pieredzi, ievieš tajās izdomu, fantazējumus. Mazbērniem pirmās rotaļas rodas kā manipulatīvas darbības ar priekšmetiem. Visām šīm darbībām piemīt atdarināšanas iezīme, arī trīsgadnieku rotaļās saglabājas šī pati pieaugušo atdarināšana, taču pašas darbības kļūst daudzveidīgākas un plašākas (Lubļinska, 1971, 44-46) Tā tad rotaļa ir darbības veids, kura gaitā bērns izzina apkārtējo pasauli, aktīvi piedaloties pieaugušo darbā un ikdienā. Tāds ir rotaļas mērķis, kaut arī neviens šādu uzdevumu apzināti neizvirza. Rotaļā attīstās bērna vērīgums un atmiņa, uzmanība, un domāšana, radošā iztēle, gribi, kā arī nostiprinās runa.

Rotaļa- pirmsskolas vecuma bērna galvenais darbības veids, caur rotaļu bērni gan mācās gan aug un attīstās (Lasmane, 2012,59).

Valentīna Romenkova analizē Z. Freida uzskatus, ka rotaļa ir neirostiskas spriedzes izlādēšanās, atkārtotot dzīves epizodes nepieciešamo saturu, turpretī atsaucoties uz Žana Piažē uzskatiem, ka rotaļa veidojas tādā gadījumā, kad reāli nav iespējams apmierināt kādu vēlmi (Romenkova, 1997, 3). Rotaļa nav vienkāršas atmiņas par pārdzīvoto, bet pārdzīvoto iespaidu radoša pārstāde, to kombinēšana un jaunas īstenības veidošana, saistot to ar pašreizējām interesēm. (Dzintere, 1984, 12)

Nedrīkst aizmirst, ka bērns mācās ne tikai ar galvu, bet arī ar maņām. Viņam ir jāparāda, kā var likt lietā visas maņas, tas būs ne tikai lietderīgi, bet arī interesanti. Trešajā dzīves gadā bērns jau spēj rotaļāties ar citiem bērniem un strauji attīsta savas sociālās spējas (Bakisa, Romēns, 1997, 83).

Brīvā veida rotaļās, kurās nav konkrētu noteikumu bērns rotaļājas dabiskāk. Viņš mācās komunicēt ar pārējiem rotaļu biedriem, pieņemt lēmumus, izdarīt izvēli, izvēlēties konkrētam mērķim atbilstošu darbību. Brīvās formas rotaļā bērni neuzspiestā veidā mijiedarbojas ar apkārtni, viņi dabiski izzina apkārtējo vidi, pēta, brīnās, secina. Šādi pētot

apkārtējo pasauli bērns, pašam sev nezinot pārvar bailes, gan no nezināmā, gan no nojaušamā, bet vārdā nenosaucamā. (Smith, 2003, 315).

V. Golubina uzskata, ka rotaļa ir darbība, kas ir vērsta uz sevi. Ne vienmēr ir nepieciešamība pēc partneriem, jo cilvēks darbojas pats ar sevi; vai nu ar reāliem priekšmetiem, vai ar savas iztēles vadītājiem aizvietotājiem. Visas darbības norit caur sevi un ir vērstas tikai uz sevi (Golubina, 2007, 175) .

Arī latviešu pedagogs Kārlis Dēķēns atzīst, ka rotaļā bērns parāda savu personību, savas tieksmes, tikumus, jo rotaļā nāk no indivīda iekšējās dziņas, kuras nosaka saturu, veidu, ilgumu. Rotaļā bērns rada savu pasauli, realizē tajā savas idejas un ieceres, sagatavo sevi tālākajai darbībai (Deķēns, 1921, 53).

Rotaļa veicina bērnu personības vispusīgu attīstību:

- Attīsta dotības;
- Sekmē saskarsmi;
- Sekmē vērtību orientācijas veidošanos;
- Palīdz gūt jaunas iemaņas un paradumus;
- Attīsta fantāziju;
- Attīsta dotības;
- Attīsta valodu (Autoru kolektīvs, 2011, 7)

3 gadu vecumā bērns sāk apzināties sevi kā autonomu personu, taču bērnam ir jābūt kontrolēt savas emocijas, jo viņš bieži dusmojas. Šajā vecumposmā viņš vēl daudz ko īsti nevar pateikt, jo nav vēl pietiekamas runas prasmes, tādejādi veidojas iekšējā spriedze, kas viegli pāriet dūsmās. Šajā posmā bērns rotaļājas pats ar sevi, vai kāds rotaļlietu, paužot savas iekšējās izjūtas. Līdz ar rotaļām bērnam pilnveidojas koordinācija un kustību precizitāte, attīstās roku kustības. Rotaļās noteikti jāsekmē runas attīstību. Trešā dzīves gada beigās vārdu krājums sasniedz 1200-1300 vārdu un valoda kļūst par galveno sazināšanās līdzekli ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Rotaļās var iekļaut attēlu apskatīšanu, īsus, skanīgus dzejojīšus. Realizējot ikdienas nodarbības saturu rotaļnodarbības ietvaros būtu jāveic:

- Artikulācijas aparātu un bērnu runu attīstoši uzdevumi, pareizas elpošanas vingrinājumi, dažādu skaņu artikulēšana;
- Kustību koordināciju veidojoši elementi, piemēram, bumbu mešana;
- Rokas un pirkstu sīko muskulatūru nostiprinoši elementi, piemēram, satveršanas vingrinājumi;
- Pašapkalpošanās iemaņu veidošana

- Runu un prātu attīstošās darbības
- Uzdevumi uzmanības koncentrēšanas veidošanai;
- Visu maņu attīstīšana
- Socializācijas elementi, kas no darbošanās vienatnē palīdz pāriet pie rotaļām ar saviem vienaudžiem (Golubina, 2007, 182).

Rotaļnodarbības saturā rotaļas elementi var balstīties uz izziņas kognitīvo saturu, un tie var kalpot arī kā atslodzes momenti. Īpaša nozīme un plašākas iespējas rotaļām un rotaļspēlēm ir ārpusnodarbību laikā. Runas un valodas apgūšanas veidošanai uzdevumi lieliski iekļaujas daudzveidīgu rotaļu risinājumos (Golubina, 2007, 180).

Bērnus ātri piesaista rotaļas ar dziedāšanu, kā arī ar dzejoļu skandēšanu, skaitāmpantu runāšanu, jo tās ir viegli saprotamas, melodiskas, kustības tiek saskaņotas ar mūzikas vai teksta ritmu, kas kopā veido ētisku vienību. Pie tam dziesmas un dzejoļi, kas ietilpst dažādās kustību rotaļās, bagātina bērna vārdu krājumu un zināšanas par savas tautas rotaļu kultūru (Autoru kolektīvs, 2001,9) Bērni ir kustīgi jebkurā vecumā, tie skrien, lien, lec, krīt, bet nepadodas, līdz iegūst kāroto. Kustīgs bērns ir veselīgs un laimīgs bērns. Cilvēks ir dabas daļa, viņš ir veidojies un attīstījies ciešā vienotībā ar dabu.

Par dabas nozīmi, devumu cilvēcei pirmie sāka pētīt senie grieķi. Diženie grieķu filozofi, tādi kā Platons, Aristotelis, Sokrats, Parmenīds saskatīja cilvēka un dabas mijiedarbību. Aristotelis uzskatīja, lai iekustinātu domu, vajadzīga praktiska darbība un praktisks mērķis. Mērķis izriet no cilvēka, darbība no dabas. Kants uzskatīja, ka cilvēku zināšana par pasauli veido gan jutekļi, gan prāts. Respektīvi, vispirms ir jāpatausta, lai saprastu kāda ir priekšmeta faktūra, ir jāpagaršo, lai zinātu kāda ir garša. Toties Platons neuzskatīja, ka būtu pareizi uzticēties maņām, jo tās var pievilt cilvēci, jutekļi mums tikai sagroza prātu, un īstenību padara aplamu. (Dālgrēns Ščepanskis, 2007, 4-6).

Aristotelis uzsvēra ka jutekliskās pieredzes svarīgumu, bez tā ir nedroši ticēt visumam. Brīvdabas pedagoģija mums sniedz šo neapstiprināto pieredzi, kas nekļūst par zināšanām, kamēr tās nav apstrādājis prāts. Izejas punkts meklējams uzskatā, ka jutekliskās zināšanas galvenokārt iegūstamas brīvdabas nodarbībā. Viens no galvenajiem brīvdabas pedagoģijas mērķiem ir izglītojot veidot saudzīgu attieksmi pret mūsu dabu un kultūrvidi un ieaudzināt atbildību par visu dzīvo. (Dālgrēns, Ščepanskis, 2007, 4-7).

Apvienojot brīvdabas pedagoģijas būtību ar ekoloģiju, un rotaļu, izveidosies mācību metode divgadīgiem- trīsgadīgiem bērniem. Kā tika minēts, rotaļa ir galvenā pirmsskolas vecuma bērnu darbība. Rotaļa, ne vienmēr būs ar lellēm saistīta, un telpās notiekoša. To var pārnest uz bērnu dārza pagalmu, rotaļu laukumu vai dārzu, izmantojot dabas dotās veltes, katrā gadalaikā.

Svarīgi ir nodrošināt bērniem telpas dažādību, jo izzinošas rotaļas var noritēt gan pļavā, parkā, mežā, pie ūdens un citās vietās. Lai rotaļa izdotos ir svarīgi apzināties kompetentu pedagogu:

- apveltīts ar pozitīvu, ieinteresētu attieksmi pret dabas norišu izzināšanu;
- atbalsta bērna jautājumus un kopīgi uz tiem meklē atbildes;
- rosina bērnu domāt, spriest, izteikt pieņēmumus;
- prot radīt bērnam atraisītu rotaļas atmosfēru
- mudina pašu bērnu meklēt risinājumus;
- atbalsta bērnu zinātkāri, vērīgumu, novērošanas spējas;
- radoši prot integrēt zināšanas pedagoģijas un psiholoģijas jomā, pārdomāti piemeklējot daudzveidīgas metodes iepazīstināšanai ar dabu un saistot tās ar bērna vecumposma likumsakarībām (aprobēts no Mg.paed. Dace Vītola).

Lai mazbērna vecumposmā sekmīgi varētu ieinteresēt bērnu rotaļāties un izzināt dabu nepieciešamas konkrētas, atlasītas mācību metodes, ar kurām vislabāk varētu gūt panākumus.

Pēc zināšanu avotiem jeb pedagoga izvēlēto mācību līdzekļu rakstura izšķir:

1. Dzīvā vārda (verbālās metodes)
 - daiļliteratūra par dabu,
 - pedagoga stāstījums par dabu.
2. Praktiskās metodes
 - rotaļas dabā, rotaļas ar dabas objektiem,
 - darba uzdevumi/darbs dabā,
 - eksperimenti jeb izmēģinājumi.
3. Uzskates metodes
 - vērojumi dabā
 - ilustratīvais materiāls par dabu,
 - dažāda veida filmas par dabu (Rubana, 2004, 115)

3.tabula. metodisko paņēmienu izmantošana (aprobēta no K. Greļas)

Methodiskais paņēmiens	Jaunākais pirmsskolas vecums (2-4 g.v.)
Brīva objekta apskate	Dabas lietas un objekti
Jautājumi	Jautājumus uzdod par augu vai dzīvnieku ārējo izskatu. Jautājumus svarīgi uzdot secībā no vispārīgā uz atsevišķo. Svarīgā balss informācija

Mīklas	Aprakstošās mīklas, kuras uzdod pieaugušais par labi zināmiem, pazīstamiem dabas objektiem.
Literārie darbi, to fragmenti	Izmanto, lai ieinteresētu, priekšstatu, zināšanu nostiprināšanai, zināšanu paplašināšanai, estētiskās uztveres sekmēšanai.
Pedagoga stāstījumu	Izmantot, lai ieinteresētu, zināšanu nostiprināšanai, priekšstatu un zināšanu paplašināšanai, estētiskās uztveres sekmēšanai.
Rotaļa	Intereses momenta stimulēšanai var izmantot roku lelles
Palīglīdzekļu izmantošana	Rotaļlietas (tēma: vējš-vējdzirnavas, lietus- lietussargu)

Atrašanās dabā ir tās izzināšana gan bērnam, gan pieaugušajam. Tā ir kopīga mācīšanās. Pedagogam šajā procesā ir būtiska loma, un svarīgi ir :

- veicināt bērna interesi par dabas norisēm un parādībām;
- rosināt bērnu pašam visu ieraudzīt, izjust, izdzīvot;
- iesaistīt pieredzes apgūvē;
- attīstīt bērna runu klausoties, sadarbojoties, daloties pārdzīvojumos;
- kļūt par padomdevēju, kad tas ir nepieciešams;
- būt radošam, cienīt bērna garīgo pasauli;
- būt iejūtīgam pret bērna jautājumiem, kā arī dod impulsus jaunām izzinošām darbībām (Priede, 2007, 50)

Lai aktivizētu vārdu krājumu bērniem, pedagogam, būtu vēlams, izmantot dažus ieteikumus, kas palīdzētu jaunos vārdus apgūt rotaļīgā un jautrā veidā. Kā jau iepriekš tika minēts pieaugušā runai jābūt skaidrai un pareizai, ja tiek apgūti jaunu vārdi, tie jāizrunā lēni un saprotami, vēlams atkārtojot tos ik pēc laika. Svarīgs ir ne tikai jaunais vārds, bet arī tā demonstrējums jeb reāls atveids. Nostiprinot jauno vārdu, tas jāiesaista teikumā, tas var būt neliels stāstījums, demonstrējums ar komentāriem, bērnu maņu aktivizēšana. Refleksijā var tikt izmantoti jautājumi, kurus uzdodot bērniem būtu nepieciešams šis jaunais vārds (Kalniņa, Skrube, 1983, 47).

Analizējot dažādu autoru atziņas par rotaļām un dabu, var **secināt**, ka:

- Valodas pilnveidošanās notiek ik uz soļa. Rotaļa var norisināties āra vidē, kur pedagogs iepazīstina bērnus ar rotaļu, izstāstot, kādi ir noteikumi, un prasības, pārrunā tos tā, lai bērni saprastu, respektīvi veidojas šī savstarpējā sapratne un bērna izpratne par rotaļu.

- Piedzīvojot pozitīvas emocijas bērns aktīvi pavada laiku, paralēli tam notiek jaunu lietu, priekšmetu, parādību apgūšana. Bērns mācās caur emocijām.
- Ir labi, ja bērns pedagoga rotaļas laikā atrod sev ko saistošāku, piemēram, kādu kukaini, kurš rāpo pa taciņu, tieši šeit veidojas bērna izzinošais raksturs, nepiespiestā vidē, viņā neapzināti sekmējas novērošanas spējas, tāda rakstura īpašība kā pacietība, neatlaidība.
- Bērns ir mūžīgais pētnieks, kurš ies, skries, leks, rāpos, līdīs, lai apmierinātu viņā šo zinātkāri, jo kā gan citādāk to izdarīt. Bet prasmīgs pedagogs šo zinātkāri pamanīs un netiešā veidā virzīs viņu emocionālo, garīgo un fizisko attīstību.
- Kā atzīst L.Lasmane, tad rotaļa ir galvenais darbības veids bērnam. (Lasmane, 2012, 59) Rotaļā ir viss, kas nepieciešams bērna aizaugsmei un attīstībai, tajā pilnveidojas intelektuālā joma, sociāli emocionālā, sensomotorā joma un kreatīvā joma.

2. Trīsgadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveides pedagoģiskie paņēmieni dabas vērojumos

2.1. Pētījuma metožu pamatojums un apraksts

Izpēte tiek veikta Kokneses novada pirmsskolas izglītības iestādes „X” jaunākajā grupā (3gadi). Izpētē piedalās 13 bērni 3 gadus veci, kuri apmeklē pirmsskolas iestādi. Pētījumā tiek izmantotas sekojošas **pētījuma metodes**:

- vecāku anketēšana;
- pedagoģiskais novērojums;
- eksperimentālā pedagoģiskā darbība;
- pārrunas ar skolotāju (refleksija);
- ranžēšana

Aptauja ir virspusējās informācijas ievākšanas metode, kas paredz uzdot pētāmajai auditorijai biežāk rakstiskus, nekā mutiskus jautājumus, kuri satur pētījuma problēmu, kā arī iegūto atbilžu statistisko apstrādi (Kristapsone, 2008, 221). Tā ir pētīšanas metode, kas satur respondentiem uzdotus jautājumus; tā ir sistemātiska datu (faktu, ideju, viedokļu) vākšana no (daudziem) cilvēkiem, lai tos vēlāk analizētu. Klātienes aptaujā notiek pētāmā un pētnieka tieša kontaktēšanās. Telefonaptauja iedalās pie mutiskās neklātienes aptaujas veida, bet aptaujas pa pastu vai internetu ir rakstiskās neklātienes veids (Kelley, Clark, Brown, Sitzia, 2003). Aptauja ir viena no iecienītākajām datu ieguves metodēm, jo tā ir lēta, tas ir ātrs veids kā iegūt datus no liela cilvēku skaita.

Kvalitatīvas aptaujas veidošanā jāizmanto vienkārši pazīstami vārdi, jāizmanto jēdzieni, kurus visi respondenti sapratīs pilnīgi vienādi, kā arī jāizvairās no žargona, slenga, zinātniskiem terminiem lietojuma, kas var apgrūtināt jautājuma būtības uztveršanu (Wright, Marsden, 2010).

metodes priekšrocības:

1. Informāciju sniedz pētāmās problēmas nesējs, notikuma dalībnieks.
2. Tā vērsta uz to problēmu izpausmju izpēti, kas ne vienmēr atrodami dokumentos, ne vienmēr vērojami tiešā veidā.
3. Tā ir sociāli psiholoģiska komunikācija starp anketētāju un respondentu.
4. Var izmantot visdažādāko dzīves jomu jautājumu izziņāšanai.
5. Iespēja diezgan īsā laikā aptaujāt lielu iedzīvotāju skaitu.

6. Tās laikā iegūst informāciju gan par darbības motīviem, gan pašas darbības rezultātiem.
7. Tās gaitā iegūtā verbālā informācija ir vieglāk un lētāk kvantitatīvi apstrādājama, nekā neverbālā informācija (Kristapsone, 2008, 223) .

Novērošana ir datu vākšanas metode, kas ļauj analizēt sociālo pasauli no ārējā skatītāja perspektīvas, lai pārbaudītu teorijas par parādībām un procesiem, pamatojoties uz izpausmēm un izplatību. Atšķirībā no novērošanas ikdienas apstākļos pētnieciskā novērošana ir fokusētāka un sistemātiskāka. Pētniekam ir jādefinē, ko viņš vēlas novērot un kā to fiksēt. Lai novērošanas datus varētu iekļaut analīzei izmantojamā tekstu kopumā, tie ir jāfiksē rakstiskā formā (Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca, 2011, 47 – 48).

Novērošana (angl. observation) pētnieciskos nolūkos atšķiras no ikdienas ierastās darbības – uzmanības pievēršanas apkārtējai pasaulei. Novērošana ir pētīšanas metode, kas ļauj analizēt sociālo pasauli no „ārējā skatītāja” perspektīvas (Mārtinsone, Pipere, 2011).

Novērošanas priekšrocības:

- neizjauc bērnu aktivitāšu psihisko procesu norises;
- Tā ir efektīva, ja to izmanto saistībā ar citām pētīšanas metodēm (Alberhta, 1998, 32).
- Pētnieks uz situāciju iedarbojas mazāk nekā intervijas gadījumā;
- Tā ļauj pētīt notikumu hronoloģisku secību (Banister, Burman, Parker, Taylor, Tindall, 1994);

Novērošanas trūkumi:

- Liels laika patēriņš, kad nav iespējams atkārtot līdzīgus faktus;
- Domas, ka tiek novērots, būtiski maina cilvēka uzvedību;
- Tas ir liels enerģijas un laika patēriņš (Banister, Burman, Parker, Taylor, Tindall, 1994);
- Novērotājam jāvirza savu uzmanību uz tām pedagoģiskajām detaļām, kas atbilst novērošanas mērķim, paralēli aptverot visu pedagoģisko procesu. (Alberhta, 1998, 32);

Strādājot pirmsskolas izglītības iestādē var konstatēt bērnu esošo vārdu krājumu, un iespējamās grūtības tā pilnveidošanai. Šāda veida novērojumi var palīdzēt sekmēt bērnu vārdu krājuma pilnveidošanos, bērniem saprotošākā veidā.

Pārrunas kā daļa no refleksijas, kas ļauj veidot iegūto zināšanu atgriezenisko saiti, kā arī nostiprina iepriekš redzēto, dzirdētu, sajusto. Pārruna ir nenoteiktāka struktūra gan organizācijas, gan iegūto rezultātu ziņā, jo tie ir atkarīgi no daudziem, maz kontrolējumiem

faktoriem, kas saistīti gan ar pedagoga, gan pētāmā skolēna personības īpatnībām, kas padara sarunu vai nu par atklātu un atraisītu, vai arī par uzspiestu, samocītu. Gatavojoties pārrunai, jāapzinās sava pētījuma mērķis, lai precīzi zinātu, ko pētnieks grib izzināt pārrunā. Ja šis nosacījums netiek ievērots, tad pārruna var pārvērsties par bezmērķīgā (informācijas ieguves ziņā) plāpāšanu (Alberhta 1998, 79.). Plānojot pārrunu, jau iepriekš jāparedz, kādas statistiskās metodes tiks lietotas hipotēzes matemātiskajā pārbaudē, cik skolēnu vai citu personu tiks iekļauts pārrunā, lai tās rezultāti būtu ticami (Alberhta, 1998, 80).

Analizējot pedagoģisko un psiholoģisko literatūru tika iegūta informāciju par 3 gadus vecu bērnu vārdu krājuma īpatnībām, par dabas vērojumu nozīmi jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidē. Lai apstiprinātu iegūto informāciju tika izveidotas vecumposmam atbilstošas aktivitātes, rotaļas, kuras tika realizētas dabas vērojuma procesa laikā.

Ranžēšana pieder pie matemātiskajām pētīšanas metodēm. Ranžēšana jeb grupēšana, tā vienmēr tiek veikta pret kādu no pazīmēm. Vienkāršākais grupēšanas veids paredz datu sakārtošanu konkrētā secībā, pēc kādā noteikta rādītāja (Albrehta, 1998, 22). Nereti parādās jēdziens ranžēta rinda, kas nozīmē- Skaitļu rinda, kas sakārtota pētāmo objektu, pazīmju, faktoru u.c. skaitlisko nozīmju augošā vai dilstošā secībā³. Tādejādi – empīriskās situācijas konstatēšanas metodes – novērošana, aptauja ar ranžēšanas palīdzību var tikt ,matemātiski statistiski apkopotas.

Secinājumi: Gluži kā brīvdabas pedagoģijā katrai darbībai ir savs uzdevums, kas noved pie mērķa; arī katrai izvēlētajai metodei ir savs uzdevums, kuru tā veic un atklāj vajadzīgo informāciju par vārdu krājumu, gan no vecāku skatu punkta, gan no bērnu. Aptauja sniedz nelielu ieskatu vecāku zināšanās par viņu bērniem, par to vai viņi seko līdzī bērna runas pilnveidei, vai darbojas patstāvīgi ar bērniem, kādas darbības veic. Novērošana palīdz saskatīt bērna esošās zināšanas un pieredzi, kā arī atklāj bērna tīkamākas darbības. It īpaši novērošana palīdz izstrādāt vajadzīgās metodes vārdu krājuma pilnveidošanai. Pārrunas, kas šajā gadījumā ir refleksija, parāda gala rezultātu, kas tiek sasniegts, darbojoties āra vidē. Un ranžēšana palīdz apkopot statistikas datus par bērna esošajām zināšanām, salīdzinot ar iegūtajiem rādītājiem pētījuma beigās. Pārskatāmi un saprotami.

3

<http://termini.lza.lv/term.php?term=ran%C5%BE%C4%93ta%20rinda&list=ran%C5%BE%C4%93ta%20rinda&lang=LV>

2.2. Bērnu vārdu krājuma izvērtējums pētījuma sākumā

Sagatavošanās posmā tika izvēlētas pētnieciskās metodes, izstrādāti vārdu krājuma vērtēšanas kritēriji, un veikta vecāku aptauja par bērnu vārdu krājumu.

Pētnieciskajā posmā tika izvēlētas vairākās aktivitātes āra vidē, ņemot vērā bērnu spējas, zināšanas un intereses. Aktivitātes tika veidotas tā, lai bērniem aktivizētos un paplašinātos vārdu krājums.

Noslēdzošajā posmā tika veikta refleksija, ar kuras palīdzību tika novēroti uzlabojumi katra bērna vārdu krājumā, pēc izveidotajiem kritērijiem. Visi rezultāti tika analizēti un apkopoti.

Lai pētījuma mērķis realizētos, autore vēroja "X" grupas bērnus dažādās ikdienas darbībās. Tika sniegts vispusīgs katra bērna raksturojums, kas veidojās, balstoties uz novērojuma pamata. Autore vēroja 14 trīsgadīgus bērnus. Tika konstatēts, ka grupas kopējā atmosfēra ir pozitīva, bērnu izziņas interesi stimulējoša, kā arī apkārtējā vide piemērota bērnu vajadzībām un spējām. Paralēli vērošanai tika veikta vecāku anketēšana, lai noskaidrotu vecāku domas par bērna vārdu krājumu, un iespējām, kā to varētu papildināt.

Anketēšanā piedalījās 14 bērnu vecāki, kuru bērni apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes "X" jaunāko grupu.

1.jautājums. Vai Jūsu bērns labprāt uzturas āra vidē?

Astoņi no četrpadsmit vecākiem atbildēja apstiprinoši, ka viņu bērni labprāt uzturas āra vidē. 4 vecāki atbildēja noraidoši, ka viņu bērniem nepatīk atrasties ārā. Brīvo laiku labāk pavada istabā, spēlējoties, vai izmantojot viedierīces. Divi vecāki atbildēja ar citu variantu, un viņu atbildes sakrita, respektīvi, viņu bērni āra vidē uzturas pēc noskaņojuma, un vadoties kādi ir laika apstākļi. Pamatojoties uz autores D. Lieģenieces (Lieģeniece, 1992,49) atziņu, bērniem šajā vecumā daba ir prieka un izziņas avots, ko viņi pēta labprātīgi. Vairumā nav svarīgi, kādi ir laika apstākļi vai citi ietekmējošie faktori, bērniem ir dabiska tieksme pētīt un izziņāt āra vidi. Kā atzīst pediatri, arī 3 gadus veciem bērniem patīk gan rāpot, gan ložņāt un tikai dabiski, ka viņi saskatīts šo "zemes dzīvi", katrs zieds, kukainis viņos izraisīt pastiprinātu interesi. (Bolotovskis, G., Caregorodcevs, A., 2006, 285). Līdz ar to tiek secināts, ka āra vide bērniem ir piemērotākā vieta, kur apgūt jaunas zināšanas ar prieku.

2.jautājums. Ar ko Jūsu bērns nodarbojas atrodoties āra vidē?

Septiņi atbildēja, ka viņu bērni āra vidē labprāt rotaļājas smilšu kastē, vai atrodas spēļu laukumā, trīs vecāki atbildēja, ka viņu bērni darbojas kopā ar viņiem, palīdzot nelielos dārza darbos. Četru vecāku atbildes bija, ka viņu bērni atrodoties ārā bieži vien skraida, un pēta

apkārtņi ar dažādām metodēm. Kā atzīst R.Karlovskā un U.Mārtiņšone, tad neatkarīgi no vecumposma rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērnu galvenais dzīves saturs un darbošanās pamats (Karlovskā, Mārtiņšone, 1996, 12), ar rotaļu bērņā vairojas prieks un enerģija, kā arī tā netiešā veidā sekmē bērņa attīstību. Šajā vecumā bērņu vadošā darbība ir priekšmetiskā manipulācija, tāpēc bērņi labprāt darbojas smilšu kastē, aktīvi piedalās vecāku mājas darbos, kā arī vienkārši izzina apkārtējo vidi. (Lieģeniece, 1992, 14). Darba autore apstiprina savas domas, ka bērņam atrodoties āra vidē, vislabāk patīk rotaļāties ar priekšmetiem, un ne vienmēr priekšmetam ir noteicošā nozīme. Tas var būt rotaļu smilšu spainis, galda trauks, vai kāds cits priekšmets, bērņš atradīs iespēju to izpētīt, un izmantot.

3.jautājums. Cik vārdus Jūsu bērņš zina un izrunā pareizi?

Izanalizējot vecāku sniegtās atbildes, tiek secināts, ka šis jautājums sagādāja grūtības, jo sniegtās atbildes nav konkrētas, respektīvi, desmit bērņu vecāki nav piefiksējuši cik daudz vārdus zina viņu bērņš. Par vārdu izrunu, 12 vecāki atbildējuši, ka ir konstatējuši atsevišķu skaņu neizrunāšanu. Četri vecāki, ir sekojuši līdzī savu bērņu vārdu krājumam, un atbildes snieguši konkrēti un precīzi. Pamatojoties uz V.R.Draviņas pētījumiem, tiek secināts, ka 3 gadus veciem bērņiem vārdu krājums attīstās ļoti strauji, jo ap divu gadu vecumu, bērņa vārdu krājumam pievienojas aptuveni 90 jauni vārdi kā arī skaņas (Rūķe-Draviņa, 1992, 273) . Tādējādi 3 gadus vecam bērņam vārdu krājums ir robežās no 250-800 vārdiem, kurus viņš var izrunāt. Saprasto vārdu apjoms ir lielāks. Tādējādi vecākiem, kuri ikdienā pavada maz brīvā laika kopā ar bērņiem, ir grūti sekot līdzī bērņu vārdu krājuma attīstībai un pilnveidei, to ikdienas steigā var vienkārši nepamanīt.

4.jautājums. Kādus lietvārdus savā runā lieto Jūsu bērņš? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos.

Šī jautājuma atbildes autori patīkami pārsteidzis. Lielākā daļa vecāku 9, atbildi snieguši ļoti konkrēti un iekļaujoties prasītajā vārdu skaitā. Visbiežāk lietotie lietvārdi ir- mamma, tētis, brālis/māsa, suns, kaķis, šie lietvārdi sakrīt 14 vecākiem, 2 vecāku atbildēs ir lietvārds govs, māja, telefons, un vēl 2 vecāku atbildēs ir tādi vārdi kā- koks, puķe, jaka, bikses. Pamatojoties uz V. Rūķes-Draviņas pētījumu par bērņa vārdu krājuma paplašināšanos, autore izvērza apgalvojumu, ka šie nav vienīgie vārdi, kurus lieto bērņi, to skaits ir krietni lielāks, jo šajā vecumā bērņa vārdu skaits ir aptuveni no 250-800 vārdiem. (Rūķe-Draviņa, 1992, 273)

5.jautājums. Kādu darbības vārdus savā runā lieto Jūsu bērņš? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos. Visiem vecākiem anketas atbildēs visbiežāk lietotie darbības vārdi ir: iet, ēst, dzert, skriet, gulēt, dot, 3 vecākiem atbildēs ir arī šādi darbības vārdi: krist, rāpot,

kāpt, 4 vecākiem ir citi darbības vārdi: ņemt, mest, nest, lēkāt. Autore uzskata, ka tādi darbības vārdi, kuri apzīmē primāro vajadzību izpildi noteikti būs bērna vārdu krājumā kā biežāk izmantotie.

7.jautājums. Kādus īpašības vārdus savā runā lieto Jūsu bērns? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos.

Šis jautājums, pēc anketas rezultātiem var spriest, ka sagādājis grūtības, jo 9 vecāki no 14 neiekļāvās nosacījumos, minimālais vārdu skaits bija 5 vārdi. Visbiežāk lietotie īpašības vārdi ir: pūkains, liels, mazs, smuks, 3 vecāki iekļāvās vajadzīgo vārdu skaitā, un tie ir: salds, sāļš, garšīgs, un 1 vecāka atbildēs bija šādi īpašības vārdi: karsts, ass, tīrs, netīrs. Īpašības vārdi ir viena no tām vārdšķirām, kuru bērni apgūst procesā, aktivizējot savas maņas. Autore izsaka pieņēmumus, kuri var būt kā iemesls, kādēļ tieši īpašības vārdi tiek apgūti lēnāk nekā lietvārdi; lietvārds izsaka parādību, lietu vai priekšmetu, kas nav dziļā mērā saistīta ar bērna pieredzi. Bet īpašības vārds, kuru apzīmējot, ir jāpielieto gan maņas, gan izjusta pieredze, gan emocijas. Ja bērniem tiktu parādīta lelle, tā visiem būtu lelle, bet, ja lietvārdam *lelle* pievienotu īpašības vārdu *skaista*, tad ne visiem tas saistītos ar skaistumu. Katram bērnam šī pieredze un skatījums būtu citādāks.

8.jautājums. Cik h Jūsu bērns pavada svaigā gaisā?

Šo jautājumu autore anketā ievietoja, lai uzzinātu vai vecāki dodas pastaigās ar bērniem arī pēc bērnu dārza apmeklējuma. Vecāku sniegtās atbildes bija sekojošas- 6 vecāki no 14 atbildēja, ka āra vidē uzturas aptuveni 2h (pēc bērnu dārza apmeklējuma), 3 vecāki atbildēja, ka īsti nepievērš uzmanību ārā pavadītajam laikam, 4 vecāki atbildēja, ka viņu bērns ārā pavada aptuveni 1h dienā, un 1 vecāks savā anketā rakstīja, ka viņa bērns ārā pavada aptuveni 3-4 h dienā, bet tas atkarīgs gan no laika apstākļiem, gan gadalaika. No bioloģiskā viedokļa, kā apgalvo Daugavpils pilsētas Izglītības pārvaldes Veselības veicināšanas koordinētājs Ruslans Bepjatijis, tad svaigs gaiss nepieciešams kā pieaugušajam, tā arī bērnam, jo atrodoties ārā cilvēks uzņem skābekli, un bez tā nav iespējama šūnu darbība. Svaigs gaiss sniedz enerģiju, vairo dzīvesprieku, palīdz atbrīvoties no negatīvās enerģijas, palīdz izlādēties un uzņemt jaunus spēkus. Ka arī uzturoties āra vidē katrā gadalaikā, cilvēkam stiprinās imunitāte.⁴ Pēc vecāku sniegtajām atbildēt tiek secināts, ka ikdienas steigā, vecākiem nereti nepietiek laika, lai izietu ar bērnu pastaigā, arī ārpus bērnu dārza apmeklējuma. Strādājot ar šo vecāku bērniem, studiju darba autorei ir izveidojies savs uzskats, ka šie bērni āra vidē pavada nepietiekoši daudz laika.

⁴ <https://www.daugavpils.lv/lv/80/read/11944>

9.jautājums. Cik bieži Jūs ar savu bērnu dodaties pastaigās?

Šis jautājums apstiprina 8.jautājuma sniegtās atbildes. Un rezultāti ir šādi- 8 no 14 vecākiem apgalvo, ka pastaigām ar bērnu velta nedēļas nogales. 4 vecāki ar saviem bērniem pastaigā uzturas tikai 1h dienā, tajā skaitā arī darba dienas bet atlikušie 2 vecāki bija snieguši citas atbildes. Atbildes bija šādas- “stundas neskaitām, dodamies pastaigā, pa ceļam apmeklējot veikalu, ja sanāk laiks spēļu laukumam, tā arī tas laiks paiet”, pēdējais vecāks sniedza šādu atbildi-“ņemot vērā to, ka dzīvojam laukos, tad bērnam ir neierobežots laiks pastaigām”.

10.jautājums. Kā, Jūsuprāt, varētu pilnveidot bērnu vārdu krājumu?

Šis jautājums tika veidots kā izvērsts, lai uzzinātu vecāku domas par to, kā viņuprāt, sekmīgāk varētu pilnveidot bērnu vārdu krājumu. Uz šo jautājumu atbildes sniedza 11 no 14 vecākiem, 3 vecāki atturējās sniegt atbildes. Atbildes bija šādas:

- Vairāk runāt ar bērnu, uzklaut viņa sakāmo, nepareizos vārdus labot uz pareizajiem;
- mācīt bērnam vārdus, skaidrojot to nozīmi, rādot attēlus;
- domāju, ka bērna vārda krājums attīstīsies līdz ar viņa vecumu, un nav vajadzīgas liekas darbības, lai speciāli pilnveidotu vārdu krājumu;
- uzskatu, ka mans bērns priekš saviem 3 gadiem runā pietiekoši labi un man saprotami;
- ņemot vērā, ka manam bērnam patīk rotaļāties, tad vārdu krājumu labāk varētu attīstīt rotaļājoties;
- izmantojot IT tehnoloģijas;
- ikdienā vairāk runāt ar bērnu, stāstīt, lasīt priekšā, skaidrot vārdus;
- runāt ar bērnu

Izskatot un izanalizējot vecāku sniegtās anketas, tiek secināts, ka bērniem patīk uzturēties brīvā dabā, un ir interese par to. Tomēr ne visi vecāki atbildēja uz jautājumu, liedzot iespēju kvalitatīvāk izanalizēt sniegtās idejas, par bērnu vārdu krājuma paplašināšanu. Pēc vecāku domām, bērniem ir labas saskarsmes prasmes gan ar vienaudžiem, gan ar pieaugušajiem. Pozitīvs aspekts, ka ir vecāki, kuri seko līdzī savu bērnu vārdu krājuma pilnveidei un izaugsmei, kā arī pašiem iesaistoties, pilnveido bērnu vārdu krājumu.

Apkopojot vecāku sniegtās atbildes tās tika salīdzinātas ar pedagoģisko vērojumu. Veicot pētījumu tika izvirzīti kritēriji, pēc kuriem tika pētīts bērnu vārdu krājuma pilnveide

dabas vērojumu laikā. Pārbaudot vārdu krājumu, tika vērtēts vārdšķiru kopums, cik daudz vārdus no katras vārdšķiras (lietv.v., darb.v., īp.v.) bērns izmanto savā runā. Lai noteiktu runā lietojamās vārdšķiras tika izmantotas attēlu grāmatas.

Kritēriji vārdu krājuma vērtējuma noteikšanai:

- izmantotie lietvārdi;
- izmantotie darbības vārdi;
- izmantotie īpašības vārdi.

Vērtēšana notika individuāli, parādot bērniem attēlu kartītes. 1.grupas kartītēs tika attēloti priekšmeti, lietas (*Kas tas ir?*), 2.grupā tika attēlotas darbības (*Ko dara?*), 3.grupā- īpašības vārds (*Kāds ir?*), attēlojot dažādas piemītošās pazīmes, piem., *liels, mazs, tievs*, u.c.

Par katru kritēriju, nosaucot 5 kartīšu attēlus, tika doti 5 punkti, ja atpazīto kartīšu skaits ir mazāks, tad attiecīgi punkti ir zemāki.

- Zems līmenis (mazs vārdu krājums)- 1-5 punkti;
- vidējs līmenis (vidējs vārdu krājums)- 6-10 punkti;
- augsts līmenis (bagāts vārdu krājums)- 11-15 punkti.

Vārdu krājuma analīze tika apkopota tabulā, pedagoģiskā pētījuma sākumā (skat.4.tab.)

4.tabula. Bērnu vārdu krājuma vērtējums pētījuma sākumā.

Bērna vārds, vecums	lietvārdi	Darbības v.	Īpašības v.	P_t	Runas raksturojums
Jurģis, 2, 10 gadi	3	3	1	7	Runā labi, savam vecumam atbilstoši. Ir kluss, kautrīgs zēns, labprātāk spēlējas viens pats, savā nodabā.
Everita, 2,11 gadi	3	2	1	6	Īpašības vārdus runā lieto maz, atpazīst un nosauc sev zināmās lietas, runā skaidri. Labs kontakts ar pārējiem bērniem.
Markuss 3,5 gadi	4	4	2	11	Maz lieto īpašības vārdus, runā pārsvarā iztiek ar lietv., un darb.v. Aktīvs zēns, patīk spēlēties ar mašīnām un lego.

Mārtiņš 3, 2 gadi	4	3	2	9	Raiti atpazīst un nosauc priekšmetus, īpašības vārdi sagādā grūtības. Runā neskaidri un ātri. Draudzīgas attiecības ar pārējiem bērniem.
Nikola 3,1 gadi	4	4	4	12	Runā ļoti labi, spēj daudz ko pastāstīt. Labi attīstīta fantāzija. Runa skaidra, tekoša. Spēlējas ar visiem bērniem.
Jete 2,8 gadi	3	3	2	8	Kautrīga meitene, savam vecumam runā labi, saprotami. Grūtības sagādā īpašības vārdi. Labprāt liek galda puzles.
Ralfs T. 3 gadi	4	3	2	10	Runa neskaidra. Apmeklē logopēdu. Savam vecumam atbilstošs vārdu krājums. Atvērts, smaidīgs zēns. Patīk spēlēties ar lego klučiem.
Kitija 3 gadi	4	3	3	10	Klusa meitene, runā lēni un apdomīgi. Uzdod jautājums par attēlu kartītēm. Patīk spēlēties ar lellēm.
Justīne 3, 2 gadi	3	4	2	9	Vidējs vārdu krājums, grūtības sagādā īpašības vārdi, labi izprot darbības, labprāt tās arī demonstrē. Labs kontakts ar grupas zēniem.
Aleksis 3,5	4	4	3	10	Kautrīgs un kluss zēns.

gadi					Runa klusa un neskaidra. Vārdu krājums viduvējs. Labprātāk spēlējas viens pats.
Ralfs E. 3 gadi	2	2	1	5	Vārdu krājums vairāk zems nekā viduvējs. Ilgi skatās attēlu kartītēs un domā. Patīk, ja priekšā lasa, vai stāsta kaut ko. Ir draudzīgs attiecībā pret pārējiem.
Daniels 3,4 gadi	4	2	2	8	Viduvējs vārdu krājums. Runa ātra, bet skaidra. Vēlas redzēt visas attēlu kartītes uzreiz. Straujas dabas zēns, patīk spēlēties ar mašīnām.
Rūta 3,3 gadi	5	4	3	12	Klusa meitene, labi pārzina lietvārdus, runa ir skaidra un saprotama. Veido saliktus teikumus. Patīk spēlēties ar meitenēm.
Santa 3,5 gadi	5	5	3	13	Smaidīga un atvērta meitene, nekautrējas un ar interesi vēro kartītes. Veido saliktus teikumus, par kartītēm, cenšas izveidot stāstījumu. Patīk zīmēt un likt puzzles.

Novērošanas beigu daļā, tika izveidots katra bērna raksturojums un būtiskākās iezīmes, kurām būtu jāpievērš uzmanība.

Jurģis- Nāk no labvēlīgas ģimenes, vienīgais bērns, kluss, kautrīgs puika. Grupā jūtās labi, ir labs kontakts ar grupas skolotāju un skolotāju palīgu, ar saviem vienaudžiem vēl tikai mācās kontaktēties. Labprāt darbojas savā nodabā, patīk manipulācijas ar sīkām rotaļlietām.

Patīk lasīt grāmatas, visiecientākās grāmatas ir par traktortehniku un mājdzīvniekiem. Ar grūtībām uztver dažādas pārmaiņas, piem., audzinātāju maiņu, došanos uz pasākumiem. Patīk doties pastaigās, to laikā brīvi stāsta sev par apkārt redzēto. Norit adaptācijas periods.

Everita- Nāk no labvēlīgas ģimenes, jaunākā meita ģimenē, ir 3 vecākas māsas. Grupā klusa, kārtīga meitene, labprāt palīdz kārtot mantas. Dārziņā ierodas ar prieku. Mīļākās rotaļietas ir lelles, labprāt ar tām spēlējas, maina apģērbus, ķemmē matus, spēlē lomu rotaļas. Patīk mūzika un dažādas skaņas. Labs kontakts ar pieaugušajiem, patīk apskāvienī. Runā tad, kad ir nepieciešamība, vai ir ļoti aizrāvusies ar kādas rotaļietas izpēti.

Markuss- Nāk no labvēlīgas ģimenes, jaunākais bērns, ir vecāka māsa un vecāks brālis. Vecāku luteklis. Grupā nāk pēc noskaņojuma, jo garākas brīvdienas, jo grūtāk atgriezties bērnu dārzā. Aktīvs puika, patīk rotaļāties ar mašīnām un saista grāmatas par dzīvniekiem. Mīļākā nodarbe šļūkt no slidkalniņa. Labi kontaktējas gan ar pieaugušajiem, gan ar saviem vienaudžiem. Mācās darināt teikumus no 3 vārdiem.

Mārtiņš- Nāk no labvēlīgas ģimenes, vidējais bērns, ir vecāks brālis un jaunāka māsa. Loti kautrīgs zēns. Labs kontakts ar skolotāja palīgu, grūti pierod pie pārmaiņām. Nav izteikti mīļākās rotaļietas, rotaļājas ar visu. Patīk dziedāt pirms gulētiešanas. Draudzīgs ar saviem vienaudžiem, bet pārsvarā kontaktējas tikai ar puisiem (Markusu un Aleksi). Grūti sokas pastaigās, apnīk iet.

Nikola- Nāk no labvēlīgas ģimenes, ir vecāka māsa. Bērnu dārzā ierodas ar prieku. Ļoti labs kontakts ar pieaugušajiem, kā arī ar saviem vienaudžiem. Konflikta situācijās prot par sevi pastāvēt. Rotaļājas ar visām pieejamām mantām grupas telpās. Zinātkāra meitene, patīk dejot, dziedāt un interesē viss jaunais. Runā atbilstoši savam vecumam, prot darināt teikumus no 3 vārdiem. Aizrauj pogu pogāšana un rāvējslēdzēji.

Jete- Nāk no labvēlīgas ģimenes, ir vecāka māsa. Sirsnīga, laipna, prātīga meitene. Labs kontakts ar pieaugušajiem, mācās kontaktēties ar saviem vienaudžiem. Iecienītākā nodarbe- šūpošanās uz “zirdziņa”, un dziedāšana. Patīk atrasties āra vidē un rotaļāties smilšu kastē. Runā savā valodā, saka atsevišķus vārdus- *mamma, māsa (Jete), darbības v.- ejam, vilkt, u.c.*

Ralfs E. - Nāk no labvēlīgas ģimenes, atrodas vecmamma aizbildniecībā, jo vecāki atrodas ārzemēs un atbrauc reti. Iepriekš zēns apmeklējis mācību iestādi Zviedrijā. Runā maz, ja to dara, tad gan zviedriski gan latviski, gan angļiski. Patīk visas rotaļietas kuras ir grupas telpās, grūti sakoncentrēt uzmanību kādai konkrētai rotaļietai, ir vēlme pēc viņām visām. Draudzīgs ar saviem vienaudžiem, tiecas pēc kontakta ar tiem. Patīk uzturēties pieaugušo sabiedrībā, jūtas pasargāts. Bērnu dārzā ierodas ar prieku.

Kitija- Nāk no labvēlīgas ģimenes, ir vecāks brālis. Sirsnīga, laipna un kārtīga meitene. Ļoti draudzīga, patīk citiem bērniem izpalīdzēt un nereti pamācīt kā darīt. Grupā ierodas ar savām rotaļlietām, un sargā tās visas dienas garumā. Aktīva, labprāt piedalās mūzikas nodarbībās. Labs kontakts ar pieaugušajiem. Patīk doties pastaigās, jo tad var tik daudz ko redzēt. Runā ļoti labi savam vecumposmam, veido teikumus no 3-4 vārdiem.

Justīne- Nāk no ģimenes, kura ir sociāla dienesta uzraudzībā. Ģimenē ir vecāks brālis. Meitene ir aktīva, interesē viss ko dara, rāda, stāsta pieaugušais. Ar saviem vienaudžiem bieži nonāk konfliktsituācijās, jo nevēlas dalīties ar rotaļlietām, nereti atņem tās citam bērnam. Labprāt dodas pastaigās, patīk darboties ar plastilīnu. Runā pēc vajadzības, darina teikumus no 3 vārdiem. Labs kontakts ar pieaugušajiem.

Aleksis- Nāk no labvēlīgas ģimenes. Ir vienīgais bērns. Runā maz, pārsvarā runā savā valodā un tikai ar mammu. Grupā dažus vārdus pārmij ar draugu- Markusu. Ar pieaugušajiem labs kontakts, bet sazinās ar žestiem, vai ar galvas mājieniem. Patīk mašīnas, brīvo laiku pavada uz paklāja ceļot torņus un darbojoties ar konstruktoru.

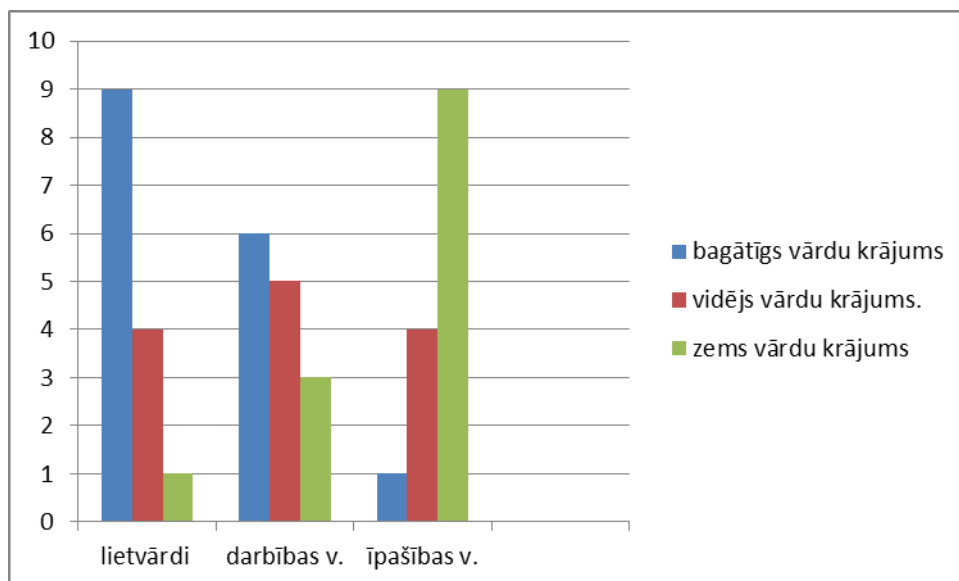
Daniels- Nāk no labvēlīgas ģimenes. Ir vecāks brālis, kurš parasti atved Danielu uz dārziņu. Daudz mācās no sava brāļa, tas atspoguļojas rotaļājoties ar pārējiem zēniem. Braucot ar mašīnām notiek avārijas, liekot lego parādās šaujamieroči, vai dators. Zēns ir laipns, kārtīgs, bieži sapriecājoties nespēj kontrolēt savas emocijas. Ir atradis labu kontaktu tikai ar vienu no grupas skolotājām, ar skolotāju palīgu mīļas attiecības.

Ralfs T.- Nāk no labvēlīgas ģimenes, ir vienīgais bērns. Vecāku luteklis, dārziņā audzinātājām, parasti tiek iedots rokās, kaut arī prot staigāt, un neizrāda vajadzību pēc klēpja. Aktīvs zēns, patīk spēlēt ar mašīnām, klučiem, izspēlēt dažādas sižetiskās rotaļas ar meitenēm. Vienīgais zēns, kurš vairāk laika pavada kopā ar meitenēm. Ļoti labs kontakts ar grupas skolotājām un skolotāju palīgu, patīk apskāvieni.

Rūta- Nāk no labvēlīgas ģimenes, kura pārstāv jehoviešu pārliecību. Ģimenē aug jaunāks brālis. Meitene ar prieku nāk uz dārziņu, vienmēr smaidīga, līksma, un pacilāta. Zinātkāra meitene, ar prieku lasa bilžu grāmatas, liek attīstošās rotaļlietas, patīk dziedāt un klausīties dažādas skaņas. Nereti rotaļājoties aizraujas ar ritmizēšanu. Pirms kāda laika bija adaptācijas periods, ir izveidojies ciešs kontakts ar vienu no grupas skolotājām un skolotāju palīgu.

Santa – Aktīva meitene, nāk no labvēlīgas ģimenes, kurā aug vecāka māsa un jaunāks brālis. Patīk spēlēt ar lellēm, virtuves piederumiem, atdarina mājās redzētos. Runā labi, veido teikumus no 3-4 vārdiem. Konfliktsituācijās pastāvēs par sevi, neizrādīs emocijas.

Nepatīk mūzikas nodarbības, bet grupas telpā bieži dungo pie sevis. Labs kontakts ar abām grupas skolotājiem un skolotāju palīgu. Ar bērniem ir draudzīgās attiecībās.

1.attēls. Vārdšķiru krājums pētījuma sākumā.

Izanalizējot doto diagrammu (skat. 1.att.), var secināt, ka īpašības vārds tiek izmantots mazāk nekā lietvārds un darbības vārds; bērniem sagādā grūtības nosaukt priekšmetam piemītošās īpašības. 9 bērniem 14 ir zems īpašības vārda krājums runā. 3 no 12 bērniem tas ir vidējs, bet tikai 1 bērnam ir bagātīgs īpašību vārdu krājums. Pētījuma laikā tika novērots, ka bērniem pieejamās bilžu grāmatas, attēli vairāk ir vērsti lietvārda apgūšanai, īpašības vārds tiek lietots retāk. īpašības vārda zemais līmenis varētu liecināt par to, ka rotaļnodarbībās bērni netiek aicināti izmantot visas savas maņas, ar kurām ir iespēja izprast īpašības vārda būtību. Piemēram, vārdu *mīksts*, bērns sapratīs tad, ja vairākas reizes būs saskarē ar šo īpašību, pataustījis *mīkstu* rotaļlietu, *mīkstu* villniņu, *mīkstu* spilvenu, u.c priekšmetus. Darbības vārda krājums raksturojams kā vidējs, 6 no 14 bērniem tas ir augsts vārdu krājums, 5 bērniem kā vidējs un 3 bērniem no 14 kā zems. Lietvārda lietojums 9 bērniem no 14 ir augstā līmenī, 4 bērniem tas ir vidējs, un tikai 1 bērnam tas ir zemā līmenī. Šis bērns, kuram vārdu krājums ir zemā līmenī, ir kluss, kautrīgs, bieži rotaļājas viens pats. Rotaļnodarbībās iesaistās kā novērotājs. Autore izsaka pieņēmumu, ka zemais vārdu krājums varētu būt, jo bērnam vēl norit adaptēšanās periods, šajā grupā viņš ir nesen. Svešā vidē liela daļa bērnu noslēdzas un ir mazrunīgi, labprātāk spēlējas vieni paši. Trīsgadnieks, kurš neparedzētu apstākļu dēļ maina dzīves vietu, bērnu dārzu, ierastos cilvēkus, jūtas kā svešumā. Šajā vecumposmā bērnam attīstās viņa “Es”, bērns sāk straujāk pieaugt, attīstīties, parādās spītība, konflikti ar pieaugušajiem, un paralēli tam vēl tiek mainīta bērnam ierastā vide. Bērns

atrodies šajā krīzes virsotnē, krietni ilgāk adaptēsies jaunā vidē, jo viņam jāpārvar, tautā dēvētā “trīsgandieka krīze”, un jāpierod pie jauniem dzīves apstākļiem, jauniem cilvēkiem, kuriem jāuzticās. Svarīga ir bērna sociālā pieredze, jo šaurāks ir bērna uzticības cilvēku loks, jo emocionālāks, un krietni ilgāks būs adaptācijas laiks bērnu dārzā, kur bērnam jāiepazīst krietni lielāks cilvēku loks (Pontaga, 1985, 21).

Paralēli runas kritēriju vērojumiem autore vēroja bērnus arī pēc kritērijiem, kuri vērtē bērnu darbības, interesi pastaigu laikā. Kritēriji, kas palīdz izprast bērna emocionālo stāvokli dabas pastaigu laikā.

- Labizjūta atrodies āra vidē;
- Nodarbošanās āra vidē;
- Uzmanības koncentrēšana;
- Izziņas attieksmes novērojums āra vidē.

Katrs kritērijs tiek vērtēts ar maksimālajiem 3 punktiem.

1-4 p_tī-zema pakāpe

5-8 p_tī-viduvēja pakāpe,

9-12 p_tī- augsta pakāpe.

Iegūtie rezultāti tika apkopoti tabulā (skat.5.tab.).

5.tabula. Bērnu interese par āra vidi.

Bērnu vārdi	labizjūta	nodarbošanās	uzmanība	Izziņas attieksme	P_tī kopā
Jurģis	2	2	3	3	10
Everita	2	2	2	2	8
Markuss	2	1	2	2	7
Mārtiņš	3	2	3	3	11
Nikola	2	2	3	3	10
Jete	2	2	2	2	8
Ralfs E.	1	1	2	1	5
Kitija	2	3	3	3	11
Justīne	2	2	3	2	9
Aleksis	2	2	3	3	10
Daniels	2	1	2	1	6
Ralfs T.	2	2	2	1	7
Rūta	2	2	3	3	10

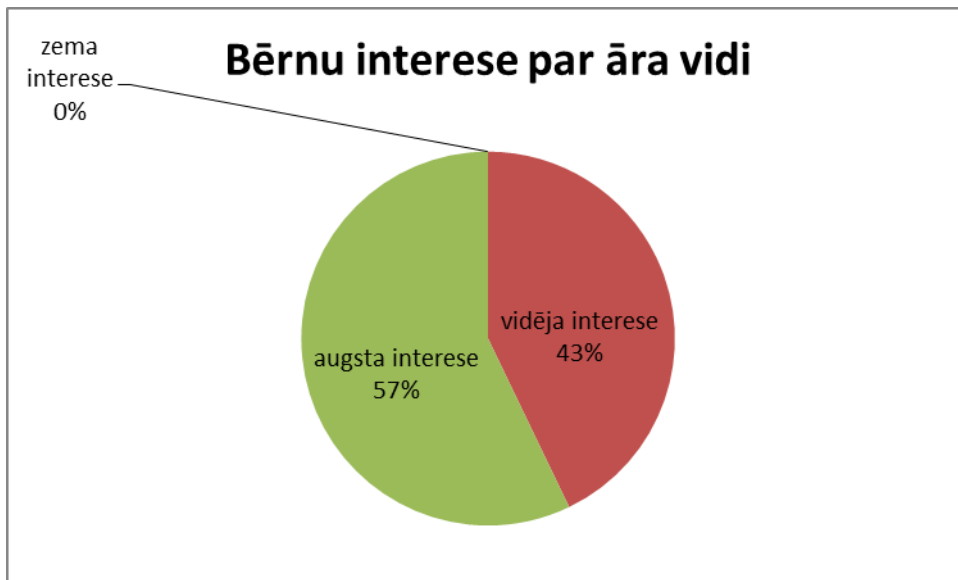
Santa	3	3	3	2	11
-------	---	---	---	---	----

Pēc apstrādātajiem datiem var secināt, ka Danielam un Ralfam ir viszemākie rādītāji, no 14 punktiem ir iegūti tikai 5 p_tī Ralfam E. un 6 p_tī Danielam. Šiem abiem bērniem netika novērota diskomforta sajūta atrodoties ārā vidē, bērni nespēja atrast sev tīkamu nodarbi, kas pazemināja viņu labizjūtu atrodoties ārā vidē. Ralfam uzmanība tika vērtēta ar 2 p_tiem, jo sarunājoties ar skolotāju Ralfs labprātīgi izrādīja interesei par runājamo tematu. Viņš uzdeva sev interesējošos jautājumus.

Savukārt Danielam labizjūta tika novērtēta ar 2 p_tiem, jo sākotnēji zēns ārā jutās labi. Daniels pēc dabas ir kluss zēns, kuram vairāk patīk novērot, kā piedalīties. Iespējams kāds blakus faktors lika labizjūtai mainīties. Arī zēna uzmanība tika vērtēta ar 2 p_tiem, jo, kā tika minēts viņam patīk novērot, bet ne pētnieciskajā nolūkā. Zēns vēroja citus bērnus, apkārtni, iespējams vērtējot apkārtējo situāciju, vai tā ir droša vide, kurā viņš uzturas.

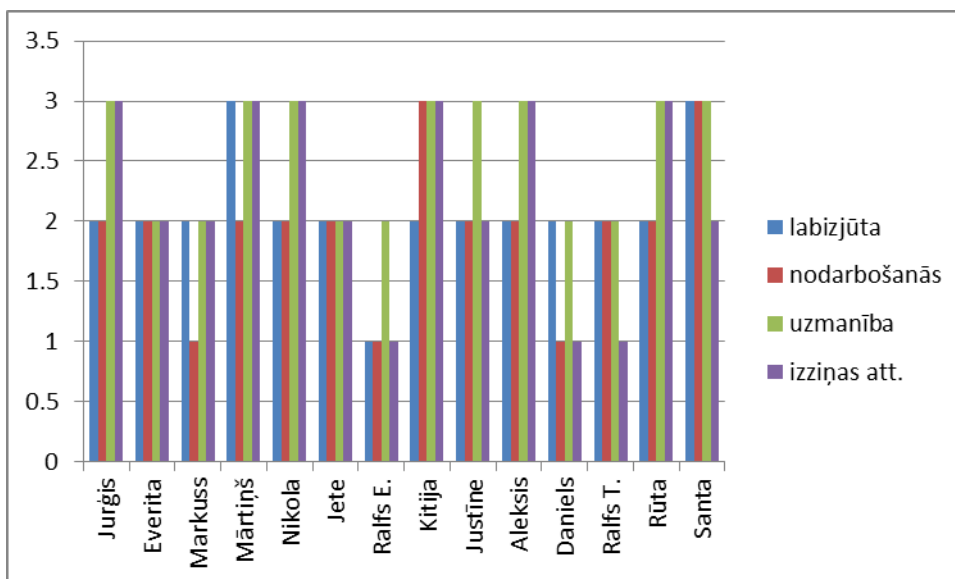
Lai novērotu attieksmi un emocijas tika izvēlēts termins “labizjūta”. Šo terminu latviešu valodā ieviesa psiholoģe Guna Svence, atsaucoties uz E.Dīnera, M.Seligmana un M. Čīksentmihāja psiholoģijas jauno konceptu “*well-being*” (Dīners, Seligmans, Čīksentmihājs, Svence, 2009, 16-17). Šis termins pārspēj vārdu *labsajūta*, psiholoģijā izšķir divas dzīves labizjūtas.

Eidemoniskā ‘laimīgā’ labizjūta akcentē pozitīvas attiecības ar apkārtējiem, sevis kā personības autonomiju, mērķtiecību, pašakceptēšanu, ikdienas prasību īstenošana, šī labizjūta ir vērsta uz cilvēka personību. Savukārt hedoniskā ‘bauda’ labizjūta akcentē cilvēka apmierinātību ar dzīvi, izvairīšanās no negatīvām emocijām, maņu aktivizēšana, lai gūtu baudu, patiku (Svence, 2009, 19). Pētījuma laikā šīs divas atšķirīgās labizjūtas netika nodalītas, bērni tika vērtēti labizjūtas koncepta veselumā. Tika skatīts vai bērni no apkārtējās vides gūst pozitīvas emocijas, vai vide virza mērķtiecību, personisko izaugsmi, vai veidojas pozitīvas attiecības ar apkārtējiem bērniem un pieaugušajiem, un galvenokārt, vai bērns spēj akceptēt sevi tādu kāds viņš ir.

2.attēls. Bērnu interese par āra vidi pētījuma sākumā %.

Pēc iegūtajiem datiem var secināt(skat.2.att.), ka 57%, vairāk kā pusei grupas ir vērojama liela interese par āra vidi. 57% bērnu ārā uzturas labprāt, spēj atrast sev tīkamas nodarbes, kas viņus spēj aizraut un noturēt uzmanību. 43% no bērniem vērojama vidēja interese par nodarbībām ārā vidē. Iespējams šiem bērniem netika piedāvātas viņiem saistošas darbības, vai arī neapmierinātību pret āra vidi radīja diskomforta faktors, piem., lietus laikā slapji apavi, vai ķermeņa temperatūras pazemināšanās. Āra vide bērnam ir nebeidzamas izzināšanas avots, un tas ,kas bērnam sagādā prieku, to viņš atkārtos vairākas reizes līdz būs izzinājis un izpratis veiktās darbības saistību (Svence, 1999, 24). Zema interese pētījuma procesā netika novērota.

3.attēls.kritēriji, kas nodrošina intereses saglabāšanos ārā vidē, pētījuma sākumā.

Iegūto datu rezultāta, var spriest (skat.3.att.), ka 8 no 14 bērniem uzmanības noturība ir augstā līmenī, tā ir tikusi novērtēta ar 3 p_tiem. Jurgim, Mārtiņam, Nikolai, Kitijai, Justīnei, Aleksim, Rūtai un Santai tika novērota augsta uzmanības noturība, ņemot vērā vecumposmu. Šie bērni prata atrast interesējošu nodarbošanos, grūtības nesagādāja atrast arī citu nodarbošanos, ja sākotnējā pēc kāda laika šķita nesaistoša. Šiem bērniem arī vārdu krājums atbilst gan augstam, gan vidējam līmenim. Tikai 2 no 14 bērniem labizjūta tika vērtēta ar 3 p_tiem. Visgrūtāk vērtējamais kritērijs ir labizjūta, jo ne vienmēr visas emocijas var redzēt. Lai izpildītu šo kritēriju vērošanai jābūt ilgstošai, dienu un nedēļu šķērsgrizumā. 11 no 14 bērniem labizjūta ir novērtēta ar 2 p-tiem, kas liecina par bērna komfortu attiecīgajā situācijā. Un tikai 1 bērnam šis kritērijs tika novērtēts ar 1 p_tu, jo ārējo faktoru ietekmē bērns nejutās labi, ne rotaļnodarbībās, ne āra vidē. Jāmin, ka šim bērnam ir adaptācijas periods bērnu dārzā, kas arī ietekmē viņa labizjūtu.

6 bērniem no 14 izziņas attieksme vērtējama kā augsta- Jurgim, Mārtiņam, Nikolai, Kitijai, Aleksim un Rūtai. Šinī vecumposmā bērns ir dabiski ieinteresēts vērot darbībā, pētīt darbībā, secināt darbībā (Rūķe- Draviņa, 1992,275). 9 bērniem izziņas attieksme tika novērtēta ar 2 p-tiem, tas liecina, ka arī šiem bērniem patīk pētīt, vērot, secināt, tikai šī uzmanības noturība, kas ir cieši saistīta ar izziņu, nav tik augstā līmenī, lai spētu noturēt izziņas attieksmi. Iespējams šiem bērniem kādā darbošanās posmā, kaut kas neizdodas, vai kāds iztraucē, un vēlāk tas vairs nešķiet saistoši. Ir svarīgi izanalizēt bērna skatījumu, vērtējumu, interese pret dabu, pret darbošanos tajā, lai zinātu, kas bērniem ir aktuāls, kādas ir viņu prasmes un zināšanas.

Secinājumi: Novērojot un analizējot bērnu nepiespiestu darbošanos ārā, var secināt, ka bērni āra vidē jūtas brīvi, viņi var fiziski izkustēties, apgādājot smadzenes ar svaigu gaisu, kas nepieciešams domāšanai, koncentrēšanās spēju pilnveidošanai. Šajā vecumposmā bērnus nebaida ne laikapstākļi- lietus, vējš, aukstums, sniegs, ne nosmērēšanās, jo tā ir daļa no izziņas procesa. Daba ir tā vieta, kurā bērns liks lietā tausti, redzi, dzirdi, smaržu, nereti arī garšu. Šie jutekļi tikai pastiprinās piedzīvotās emocijas, radot labizjūtu. Caur piedzīvoto, bērns sekmīgāk apgūs jaunus vārdus, jo ar tiem bērnam saistīsies konkrēts pārdzīvojums. Lai pilnveidotu vārdu krājumu, bērniem tiks piedāvātas vecumposmam atbilstošas, izzinošas aktivitātes āra vidē.

2.3. Pētījuma norise

Pētījuma mērķa sasniegšanai tika veiktas šādas darbības:

1. Vārdu krājuma noteikšanas kritēriju izstrāde pētījuma sākumā;
2. Bērnu izziņas intereses kritēriju izveide, lai veiktu pedagoģisko pētījumu;
3. Vecāku anketēšana par viņu bērnu vārda krājumu un to pilnveidošanas iespējām;
4. Pedagoģiskā novērošana pēc dotajiem kritērijiem. Iegūto rezultātu apkopošana un analizēšana;
5. Pētījuma darbību, uzdevumu, un rotaļnodarbību plānu izstrāde; iegūto rezultātu apkopošana un analīze;
6. Atkārtota bērnu novērošana, lai konstatētu vārdu krājuma izmaiņas pēc pētījuma, iegūto rezultātu apkopošana un analīze.
7. Pētījuma laikā, pirms/pēc, iegūto datu analīze;
8. Secinājumu izstrāde.

Pirmsskolas vecuma bērnu galvenā darbība ir rotaļa, kuru izmanto gan rotaļnodarbībās, gan brīvos brīžos, bērni savā starpā. Rotaļa grūti saprotamo pārvērš par viegli uztveramu. Pamatojoties uz Valsts izglītības satura centra (VISC) izstrādāto programmu pirmsskolas izglītības iestādēm, zinātnieku atziņām par vārdu krājuma pilnveidi, un ņemot vērā bērnu intereses un iegūtos novērošanas rezultātus, tika izstrādātas aktivitātes vārdu krājuma pilnveidošanai.

Izstrādātās pedagoģiskās aktivitātes tika izmantotas dabas pastaigu, āra aktivitāšu laikā, gluži kā ikdienas rotaļnodarbība.

Aktivitāšu sadalījums pa nedēļām:

25.09.2017.-29.09.2017.- Nedēļas tēma - “Es rudenī”, vērojumi, jautājumi, secinājumi apģērbs rudenī.

02.10.2017.-06.10.2017.- nedēļas tēma - “Rudens dārzā”, vērojums, pētījumi, jautājumi, rudens raža.

09.10.2017.-13.10.2017.- nedēļas tēma - “Rudens mežā”, vērojumi, eksperimenti, jautājumi, meža veltes.

16.10.2017.-20.10.2017.- nedēļas tēma - “Lietus rudenī”, stāstījums, vērojumi, jautājumi, secinājumi.

23.10.2017.-27.10.2017.-nedēļas tēma – “Dzīvnieki rudenī”, vērojumi, atdarināšana, secinājumi.

Pedagoģiskajā pētījumā tika izmantotas atšķirīgas metodes un paņēmieni- rotaļas, eksperimenti, vērojumi, jautājumi, refleksija.

Pirmās nedēļas tēmā “Es rudenī”, bērniem tika nostiprinātās ģērbšanās prasmes, aktualizējot rudens apģērbu. Vērojums, kā ģērbjas mani draugi grupiņā kā ģērbjas pieaugušie? Šajā vecumposmā bērniem svarīga ir savstarpēja saskarsme, jo tā raisa jaunas emocijas un runas attīstību (Svence,1999,34). Vārdu krājums papildinās ar sekojošiem vārdiem- cepure (mīksta), šalle (gara/īsa), vējjaka, zābaki (sarkani/zaļi, zili, u.c.), cimdi (mīksti). Pastaigas laikā notiek vērojums ar to, kā rudenī ģērbjas citi cilvēki. Nostiprinot jauniegūtos vārdus, rotaļa “Kur palika mana cepure?”. Bērni ir dzimuši pētnieki, rotaļas ar pazudušiem elementiem, veicina bērnu piedalīšanos rotaļā. Pazudušā priekšmeta atrašana, bērnos raisa ne tikai prieku, bet arī nelielu devu azarta, kas mudina turpināt meklējumus. Šajā nedēļā bērnos tika novērots kautrīgums, arī paši runātīgākie bērni kautrējās atbildēt uz jautājumiem. Lai komunicēšana noritētu sekmīgāk, darba autore bieži iesaistījās bērnu izveidotajās rotaļās, kā rezultātā, bērni palika atvērtāki. Nedēļas beigās tika konstatēts, ka liela daļa bērnu prot ģērbties patstāvīgi, kā arī pārzina apģērbu nosaukumus, ja neprot pareizi izrunāt, tad izprot apģērba funkciju un uz kuras ķermeņa daļas konkrētais apģērbs jāvelk.

Otrās nedēļas tēmā “Rudens dārzā”, bērniem veidojas priekšstats par rudenī veicamiem dārza darbiem. Individuālās pieredzes aktualizēšana, kādus dārzenus, augļus bērni zina. Dabas vērojuma procesa laikā, dārza apskate, piedalīšanās dārza ražas novākšanā. Vārdu krājumā aktivizējas šādi vārdi- burkāns (īss/garš, oranžs, salds, mīksts/ciets, tievs/resns), kāposts (liels/mazs, zaļš), biete (sarkana, salda), kabacis (īss/garš, oranžs/zaļš), ielikt, izņemt, mazgāt. Šīs nedēļas ietvaros bērniem bagātinājās ne tikai vārdu krājums bet arī uzkrātā pieredze. Piedaloties dārza ražas vākšanas procesā, bērni guva ne tikai prieku atrast kādu no dārzeņiem, bet arī pilnveidoja prasmes šķirot dārzenus, vērot, kā to dara citi, saredzēt būtiskākās dārzena pazīmes. Izpratne rodas tikai tad, kad bērns pat piedalās, kad viņam tiek ļauts- redzēt, dzirdēt, sataustīt, pasmaržot, un pagaršot (Dālgrēns, Šķepanskis, 2007,33). Dārzena degustācija bērniem ļoti patika. Pilnveidojot prasmes saklāt galdu, izdalīt šķīvjus, bērniem veicinājās ar saskarsmes prasmes, galda kultūra. Muzikālajā rotaļā “Vāram zupu”, aktīvi piedalījās visi bērni, atdarinot kā tiek vārīta zupa, un no kādiem dārzeņiem tā sastāv; šī rotaļa nostiprināja dārzena nosaukumus un radīja bērnos pozitīvas emocijas. Noslēdzoties otrai nedēļai visi grupas bērni bija atvērušies un komunicēja ļoti labi. 2 klusākie grupas bērni, izrādīja interesi par veicamajām darbībām, kā arī piedalījās katras nodarbības refleksijās.

Trešās nedēļas temats “Rudens mežā” sniedza bērniem priekšstatu par dabas procesiem, kas norit mežā. Rotaļnodarbība norisinājās vietējā parkā, kur bērni varēja brist pa

lapu kaudzēm, sadzirdēt kā tās čaukst, sajust, ka atsevišķas lapas ir mitras. Vērot, kā kokiem birst lapas, zīles, čiekuri, kastaņi. Lasīt, līdzpaņemtajos spainīšos, meža veltes, aktivizējot vārdu krājumā šādus vārdus- ozols (zīles), kastaņi, egle (čiekuri), kļava (lapas), sūnas, sprunguļi, koka miza; salasītās veltes noderēs dzīvniekiem ziemā. Vērojuma procesā bērniem tiek piedāvāta aktivitāte, kura pilnveidos sīko muskulatūru, virpināt zīles, kastaņus, čiekurus starp plaukstām. Ieklausīties kā grab katra no meža veltēm. Bērnu dzīvē lielai nozīmei ir žestiem un mīmikai, pilnveidojot sīko motoriku, sekmīgāk attīstīsies bērna runa (Piažē, 2002, 159). No darba autore viedokļa šī nedēļas bērniem saistīja visvairāk, jo katras dienas uzdevumus tika veikts āra vidē, šajā gadījumā pagasta parkā. Bērniem tika pilnveidots ne tikai vārdu krājums, bet arī sekmēta uzmanības noturība un pilnveidotas klausīšanās prasmes, kas ir viena no pamata bāzēm veiksmīgai runas attīstībai.

Ceturtais nedēļas temats- “Laiks rudenī”, sekmē bērnos vērošanas prasmes, koncentrē uzmanību. Šīs nedēļas ietvarā tika akcentēti laikapstākļi rudenī, vārdu krājumā aktivizētie vārdi- vējš (auksts), lietus (slapjš), saule (silti), mākoņi, varavīksne (krāsas). Rotaļa “Tekošās ūdens lāses”. Šajā nedēļā svarīgi bija doties pastaigā ik dienu, lai varētu novērot kādi laikapstākļi ir ārā, secināt, vai esam piemērotos apģērbos. Vērot izmaiņas apkārtņē lietus laikā, vēja laikā. Eksperimenti ar ūdeni, lai noteiktu priekšmeta svaru- viegls vai smags, grims/negrimst. Tika pētīts ūdens ar kura palīdzību krāsas uz lapas plūst un veido krāsu dažādību. Nedēļas gaitā pievērojot bērnu uzmanību ūdens nepieciešamībai ikdienā, sekmēt vērotprasmi un noteikt kad mums ir nepieciešams ūdens. Ko ar ūdens palīdzību var izdarīt? Šajā nedēļā visi grupas bērni darbojās ar prieku un azartu, it īpaši tad, kad tika eksperimentēts ar ūdeni. Bērni mācījās ne tikai no eksperimenta gaitas, bet arī apguva konkrētas darbības sekas. Markusam un Aleksim ļoti pati darboties ar ūdeni, nonākot līdz šļakstīšanās procesam, gala rezultātā, abi bērni bija slapji un tika mainītas drēbes. Markusam bija jāvelk kreklis, kurš viņam nepatika. Pārrunājot šo situāciju ar darba autori, Markuss saprata, kāpēc ir jāvelk šis kreklis, un ka tas neizskatās nemaz tik slikti.

Piektās nedēļas temats – “Dzīvnieki rudenī”. Šajā nedēļā tika veidota izpratne par rūpēm, kuras nepieciešamas dzīvniekiem. Dabas pastaigu laikā, vērojot apkārtni, pilnveidojās prasme saskatīt esošos dzīvniekus, prast tos nosaukt. Nedēļas vidū bērni devās izbraucienā uz tuvējo Safāri parku, kurā mīt brieži. Bērni varēja tuvumā redzēt lielos briežus, kā arī sajust viņus ar pieskārienu. Esot safāri parkā, bērniem bija daudz jautājumu, arī tie bērni, kuriem vārdu krājums pētījuma sākumā bija zemā līmenī, izrādīja interesei un vēlmi uzdot jautājumus. Nedēļas beigās, bērni bija sarūpējuši cienastu meža zvēriem, ko nodot apsolījās, novada mednieku kolektīva “Ķepainis” prezidents. Aktivizētie vārdi šīs nedēļas laikā: kaķis(

mīksts, balts, melns, brūns, skrien, guļ), suns (mazs, liels, rej, skrien, guļ), govys (melna/raiba), trusis (pūkains, mazs, lec), briedis(liels, mazs). Nedēļas noslēgumā darba autore secināja, ka bērni šāda veida ekskursijā tika vesti pirmo reizi, par to liecināja, bērni satraukums un prieks braucot ar mašīnu, un ierašanās neikdienišķā vidē. Emocijām un pozitīvu pārdzīvojumu bagāta diena bērniem sniedz labizjūtu, brīdis, kad par visu ir padomāts, kad viss šķiet pilnīgs. Atgriežoties atpakaļ bērnu dārzā, tika veikta refleksija, un visas safari parkā piedzīvotās emocijas, bija kopā ar bērniem. Refleksiju veikt palīdzēja nofilmētais video materiāls safari parkā.

Šo nedēļu mērķis bija ļaut bērniem vispirms pieredzēt, izbaudīt un tad par to runāt. 3 gadi ir ļoti nozīmīgs periods bērna dzīvē un turpmākā attīstībā, šajā laikā bērni veido savu, tik ļoti vajadzīgo pieredzi. Autore uzskata, ka pētījuma mērķis tika sasniegts, jo divi klusākie grupas bērni, piedalījās visās aktivitātēs, ne vienmēr izsakoties, vai runājot, bet piedzīvojot šīs emocijas, bērni izprata lietu būtību, un to ko viņiem vajadzēja saskatīt. Kautrīgākie bērni tika iedrošināti, atbalstīti, izteiktas pelnītas uzslavas, kas cēla bērna pašapziņu. Izteiktākajiem grupas līderiem tika uzdoti būtiski uzdevumi, kuru mērķis bija pilnveidot prasmi klausīties un saklausīt, tādejādi ļaujot izteikties kautrīgākajiem bērniem.

2.4. Vārdu krājuma pilnveides izvērtējums pētījuma beigās

Pedagoģiskā pētījuma laikā vārdu krājums būtiski pieauga lielākai daļai bērnu, citiem tas pieauga par dažiem vārdiem katrā vārdšķirā. Pētījuma procesa laikā iegūtie dati tika izanalizēti un apkopoti. Metodes, kuras tika izmantotas vārdu krājuma pilnveidei dabas vērošanas procesa laikā bija:

- Priekšmeta demonstrēšana, maņu pielietošana un jaunā vārda nosaukšana;
- Parādību vērošana, pārrunāšana;
- Degustēšana;
- Ekskursijas- gan bērnudārza teritorijas ietvarā, gan pagasta ietvarā;
- Video un audio ierakstu izmantošana, dziesma ar kustību elementiem, pasaku audio, multiplikāciju filmu skatīšanās.

Jauno vārdu apgūšana un aktivizēšana noritēja visas dienas garumā, gan darbojoties aktivitāšu centros, gan citās rotaļnodarbībās.

Pēc pētījuma autore veica atkārotus novērojumus, lai konstatētu vai vārdu krājumā un pārējos izvirzītajos kritērijos ir vērojamas izmaiņas. Jebkāda veida izmaiņas tika fiksētas tabulā.

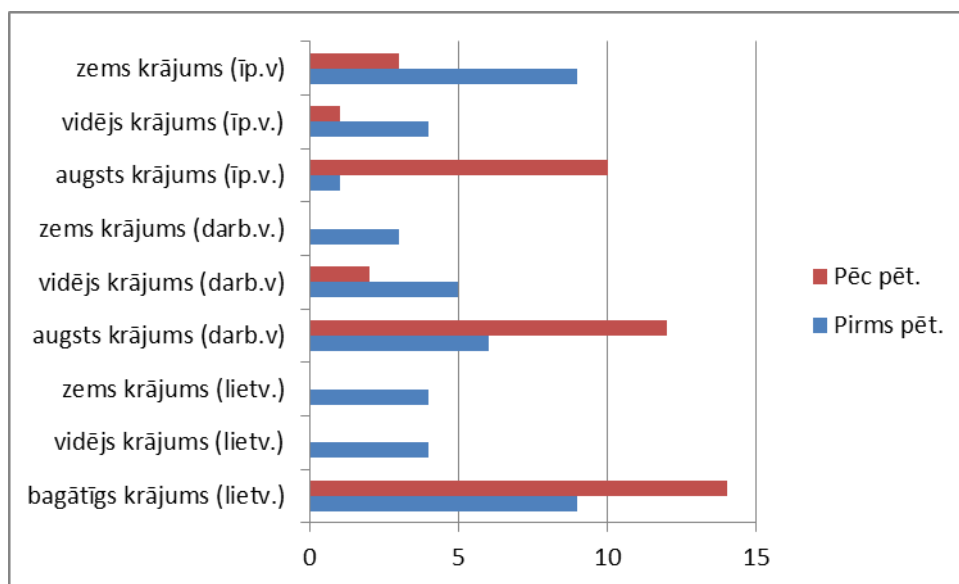
6.tabula. Bērnu vārdu krājuma vērtējums pētījuma beigās.

Bērna vārds, vecums	lietvārdi	Darbības v.	Īpašības v.	P_tī	Runas raksturojums
Jurģis, 2, 10 gadi	3	3	1	7	Runā labi, savam vecumam atbilstoši. Ir kluss, kautrīgs zēns, labprātāk spēlējas viens pats, savā nodabā.
	5	4	2	11	
Everita, 2,11 gadi	3	2	1	6	Īpašības vārdus runā lieto maz, atpazīst un nosauc sev zināmās lietas, runā skaidri. Labs kontakts ar pārējiem bērniem.
	5	3	2	10	
Markuss 3,5 gadi	4	4	2	11	Maz lieto īpašības vārdus, runā pārsvarā iztiek ar lietv., un darb.v. Aktīvs zēns, patīk spēlēties ar mašīnām un lego.
	5	5	5	15	
Mārtiņš 3, 2 gadi	4	3	2	9	Raiti atpazīst un nosauc priekšmetus, īpašības vārdi sagādā grūtības. Runā neskaidri un ātri. Draudzīgas attiecības ar pārējiem bērniem.
	5	5	4	14	
Nikola 3,1 gadi	4	4	4	12	Runā ļoti labi, spēj daudz ko pastāstīt. Labi attīstīta fantāzija. Runa skaidra, tekoša. Spēlējas ar visiem bērniem.
	5	5	5	15	
Jete 2,8 gadi	3	3	2	8	Kautrīga meitene, savam vecumam runā labi,

	5	4	4	13	saprotami. Grūtības sagādā īpašības vārdi. Labprāt liek galda puzles.
Ralfs T. 3 gadi	4	3	2	10	Runa neskaidra. Apmeklē logopēdu. Savam vecumam atbilstošs vārdu krājums.
	5	4	4	13	Atvērts, smaidīgs zēns. Patīk spēlēties ar lego klučiem.
Kitija 3 gadi	4	3	3	10	Klusa meitene, runā lēni un apdomīgi. Uzdod jautājums par attēlu kartītēm.
	5	5	5	15	Patīk spēlēties ar lellēm.
Justīne 3, 2 gadi	3	4	2	9	Vidējs vārdu krājums, grūtības sagādā īpašības vārdi, labi izprot darbības, labprāt tās arī demonstrē.
	5	5	5	15	Labs kontakts ar grupas zēniem.
Aleksis 3,5 gadi	4	4	3	10	Kautrīgs un kluss zēns. Runa klusa un neskaidra. Vārdu
	5	5	5	15	krājums viduvējs. Labprātāk spēlējas viens pats.
Ralfs E. 3 gadi	2	2	1	5	Vārdu krājums vairāk zems nekā viduvējs. Ilgi skatās attēlu kartītēs un domā.
	5	3	2	10	Patīk, ja priekšā lasa, vai stāsta kaut ko. Ir draudzīgs attiecībā pret pārējiem.
Daniels 3,4 gadi	4	2	2	8	Viduvējs vārdu krājums. Runa ātra, bet skaidra.

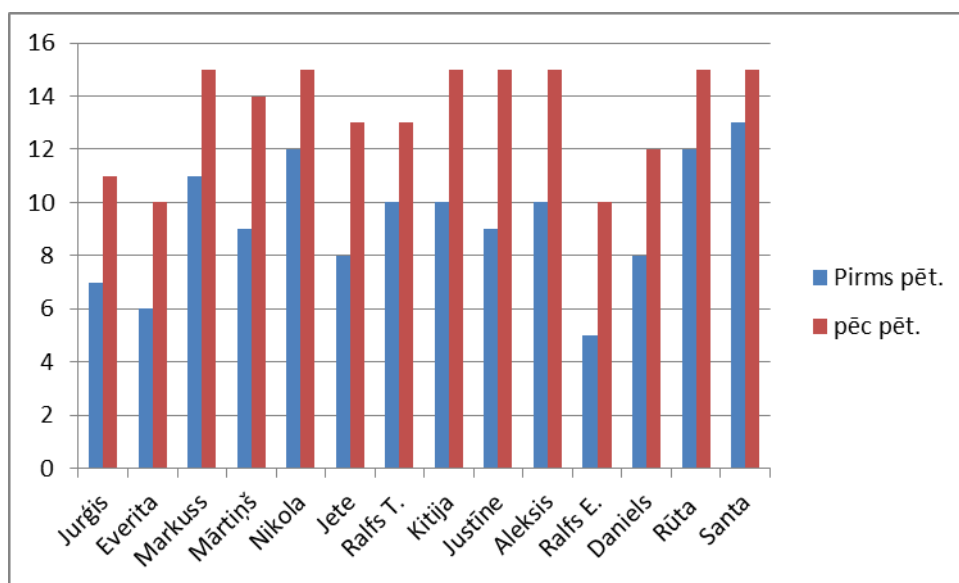
		5	4	3	12	Vēlas redzēt visas attēlu kartītes uzreiz. Straujas dabas zēns, patīk spēlēties ar mašīnām.
Rūta gadi 3,3		5	4	3	12	Klusa meitene, labi pārzina lietvārdus, runa ir skaidra un saprotama. Veido saliktus teikums. Patīk spēlēties ar meitenēm.
		5	5	5	15	
Santa gadi 3,5		5	5	3	13	Smaidīga un atvērta meitene, nekautrējas un ar interesi vēro kartītes. Veido saliktus teikumus, par kartītēm, cenšas izveidot stāstījumu. Patīk zīmēt un likt puzzles.
		5	5	5	15	

6.tabulā treknrakstā ir attēloti attiecīgie vārdi, kurus bērns redzot spēj nosaukt. 7 no 14 bērniem ir ieguvuši maksimālo p_tu skaitu, t.i. 15 p_ti. Šiem bērniem pirms pētījuma tika novērots plašs vārdu krājums, pētījuma laikā tas ir pieaudzis, tai skaitā arī īpašības vārdi, kuru apguve veicās visgrūtāk. Zems vārdu krājums tika konstatēts vienam bērnam, pētījuma beigās ir vērojami uzlabojumi. No iepriekšējā zemā līmeņa, vārdu krājums ir pieaudzis līdz vidējam līmenim, šīs izmaiņas vērtējamas kā pozitīvas. 8 no 14 bērniem vārdu krājums tika novērtēts ar vidēju līmeni, pētījuma beigās 8 bērniem vidējs līmenis netika novērots; visiem bija augsts līmenis. Kopumā augsto līmeni vārdu krājumā ir ieguvīšu 12 bērni no 14, pārējiem 2 tika novērots vidējs vārdu krājums. Pozitīvs rādītājs ir īpašības vārdu pieaugums vārdu krājumā visiem bērniem, pētījuma procesā tika novērots, ka daļa bērnu veido pilnus teikums, gan jautājot, gan atbildot uz jautājumiem. Analizējot pēc vārdšķirām, tad 3 bērniem (Ralfs E., Everita un Jurgis) ir zems īpašību vārdu krājums. Everitai un Jurgim īpašību vārdu krājumus pieauga par 1 vārdu, abi bērni vēl nav sasnieguši triju gadu vecumu, tādēļ, tiek uzskatīts, ka šis rādītājs ir optimāls. Ne visi bērni uzreiz spēj pieņemt pārmaiņas, katrs attīstās savā laikā, tā pat arī valoda. Bērniem kuriem ir šaurāks vārdu krājums, būtu nepieciešamas papildus nodarbības mājās kopā ar vecākiem, gan pastaigu laikā, gan mājās rotaļājoties, pasakas lasot.

4.attēls. Vārdu krājums pirms un pēc pētījuma.

Pēc pētījuma var secināt, ka (skat.4.attēlu), vārdu krājums ir uzlabojies visiem grupas bērniem. Pirms pētījuma īpašības vārds bija ļoti zemā līmenī 9 grupas bērniem, pētījuma laikā tas uzlabojās 6 bērniem, nemainīgs palika 3 bērniem, ar rādījumu zems vārdu krājums. Arī vidējs īpašības vārdu krājums samazinājās un pieauga augsts īpašību vārdu krājums. Tiek novērotas izmaiņas arī darbības vārdu krājuma pieaugums, no sākotnējā rādītāja 6 bērni, līdz pat 12 bērniem ar augstu darbības vārdu krājumu. Ar lietvārda vārdu krājumu ir veicies vislabāk. Pēc dotajiem rādītājiem var secināt, ka visiem grupas bērniem ir augsts lietvārdu krājums.

5.attēls. Vārdu krājums bērniem pēc pētījuma.

Dinamiskas vārdu krājuma izmaiņām tika novērotas Markusam, Mārtiņam, Nikolai, Kitijai, Justīnei, Aleksim, Ralfam E., un Jetei (skat.5.att.). Sākoties trešajam dzīves gadam bērns paliek aktīvāks, izzinošāks, viņam patīk pētīt, uzzināt un redzēt vairāk. No bērna puses pieaug jautājumu apmērs, viņa darbības paliek pētnieciskākas (Freiberģa, Priede, 2007, 30).

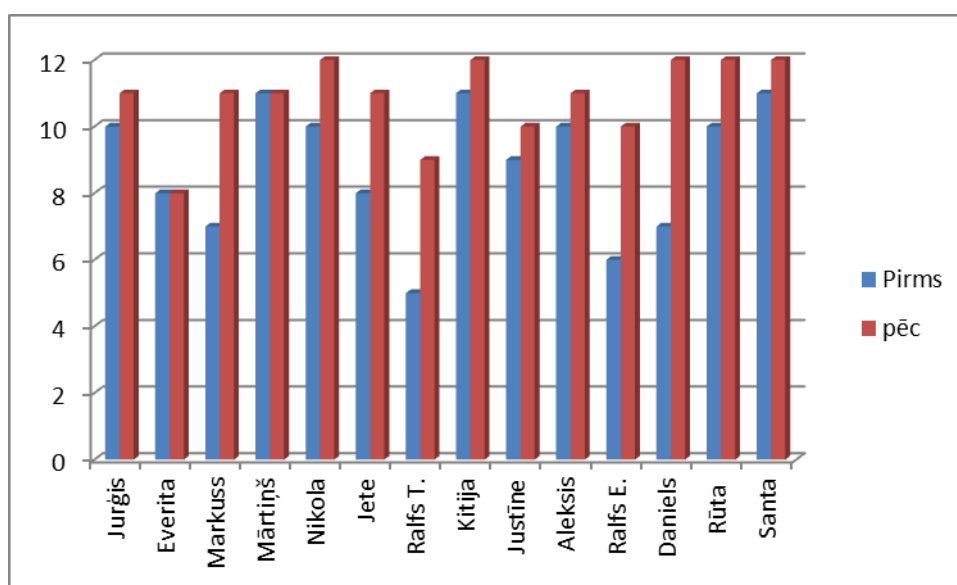
Lai arī Ralfa E. rādītāji uzrāda tikai viduvēju vārdu krājuma līmeni, attiecībā pret sākotnējo pozīciju tie ir krietni pieauguši. Ralfs E., jau no pirmās pētījuma dienas bija aktīvs, labprāt visur piedalījās, izrādīja interesei par katru veicamo uzdevumu vai rotaļu; šis zēns sniegto informāciju uzņēma gluži kā “*sūklis*”. Jete, lai arī vēl nav sasniegusi 3 gadu vecumu ir uzrādījusi ļoti labus rezultātus un no vidējā līmeņa sasniegusi augstu vārdu krājuma līmeni. Jurgis un Everita, vieni no klusākajiem bērniem grupā, pilnveidoja savu vārdu krājumu, kas ir būtiski, jo Jurgis vēl nav sasniedzis 3 gadu vecumu, un viņa vecumam rādītāji ir apmierinoši. Līdz ar vārdu krājuma pilnveidi bērni palika atvērtāki un drošāki.

7.tabula. Bērnu interese par āra vidi pēc pētījuma.

Bērnu vārdi	labizjūta		nodarbošanās		uzmanība		Izziņas attieksme		P_tī kopā	
Jurgis	2	2	2	3	3	3	3	3	10	11
Everita	2	2	2	2	2	2	2	2	8	8
Markuss	2	3	1	2	2	3	2	3	7	11
Mārtiņš	3	3	2	2	3	3	3	3	11	11
Nikola	2	3	2	3	3	3	3	3	10	12
Jete	2	3	2	3	2	3	2	2	8	11
Ralfs E.	1	2	1	2	2	3	1	2	5	9
Kitija	2	3	3	3	3	3	3	3	11	12
Justīne	2	2	2	3	3	3	2	2	9	10
Aleksis	2	2	2	3	3	3	3	3	10	11
Daniels	2	3	1	2	2	3	1	2	6	10
Ralfs T.	2	3	2	3	2	3	1	3	7	12
Rūta	2	3	2	3	3	3	3	3	10	12
Santa	3	3	3	3	3	3	2	3	11	12

Dotajā tabulā (skat 7.tab.) ir apkopoti dati pirms un pēc pētījuma par bērnu interesi atrodoties ārā vidē. Cik organizētas ir bērnu darbības, izziņas attieksme un, vai ir vērojama labizjūtas pieaugums. 2 bērniem, Everitai un Mārtiņam rādītāji nav mainījušies, darba autore to skaidro

šādi, darbojoties visai grupai kopā, arī Everita un Mārtiņš iesaistījās, radās iespaids, ka tajos brīžos bērniem nav jāuztraucas par to ko viņi darīs. Toties atsevišķos brīžos, kad bērni izrādīja vēlmi spēlēties patstāvīgi, tad Mārtiņam un Everitai tas sagādāja neērtības, it īpaši saprast, ko šobrīd viņi labprāt darītu. Viņos bija vērojama šaubīšanās par izvēlētajām aktivitātēm, jo citi aktivitātes šķita saistošākas. Danielam, Ralfam E., vērojama lielāka interese par āra vidi, kā arī uzturēšanās laukā vairs nerada tik lielu diskomforta sajūtu kā pirms pētījuma. Ralfam E., sākotnējais labizjūtas rādītājs bija novērtēts ar 1 p_tu, pēc pētījuma tas ir uzlabojies un novērtēts ar 2 p_tiem. Pēc pētījuma 2. nedēļas Ralfā bija vērojamas pārmaiņas, uzvedībā kļuvis apdomīgāks un darbībās ne tik izvēlīgs, Ralfs pilnveidoja savas prasmes izvēlēties. Turpretī Danielam uzlabojās izziņas attieksme un aktivitātes izvēle āra vidē. Pirmās nedēļas noslēgumā, runājot par apģērbu, varēja manīt, ka Daniels bija bieži ieinteresēts uzdot jautājumus, un darbojoties līdzī. Pozitīvi izmainījās arī Daniela vārdu krājums. Ralfam T., pētījuma laikā pilnveidojās izziņas attieksme, no sākotnējā vērtējums 1_pts, līdz maksimālajiem 3 p_tiem. Ar skolotājas nelielu palīdzību Ralfs T., spēja āra vidē saskatīt daudzas interesantas lietas. 2. Nedēļas vidū Ralfā bija vērojama lielāka interese par veicamajām darbībām, tā bija viena no aktīvākajām nedēļām plānā. Ar šo nedēļu Ralfā bija vērojamas pozitīvas izmaiņas, zēns kļuva smaidīgāks, pārliecinātāks, un bieži jautāja, “Kas tas ir?”. Pārējiem bērniem izmaiņas ir minimālas, mainījies ir viens vai divi kritēriji, tas nozīmē, ka šiem bērniem līdzšinējās rotaļnodarbības bija sniegušas apmierinošas zināšanas, prasmes un iemaņas. Piedaloties rotaļnodarbībās, kuras noritēja āra vidē, bērni palika atvērtāki, gluži kā pati daba, kurai nav ierobežojuma. Autore uzskata, ka šāda novitāte pozitīvi ietekmē bērnu emocionālo stāvokli.

6.attēls. Bērnu interese par āra vidi pēc pētījuma.

6.attēlā var redzēt bērnu dinamiku ieinteresētību āra vidē. 5 no 14 bērniem sasniedza maksimālo kopvērtējumu 14 punktus. Iegūstot katrā no kritērijiem maksimālo vērtējumu 3punktus. Santa, Rūta, Daniels, Kitija, Nikola grupā ir izteikti līderi. Atvērti, dzīvespriecīgi bērni, kuri, pēc autores novērojumiem, vides maiņu, respektīvi, mājas-bērnudārzs, īpaši neizdala. Šajās abās vidēs bērni izturas vienlīdzīgi, nevienā no vidēm viņi nenoslēdzas, vai tieši pretēji.

Līdz ar valodas krājuma bagātināšanos mainījušās ir bērnu izzinošās aktivitātes āra vidē. Viņi spēj organizēt savu darbību, uzmanības noturība kļuvusi ilgāka, pētnieciskā puse kļuvusi izzinošāka.

Izanalizējot dotos rādītājus pēc pētījuma, var secināt, ka:

- Visi bērni ir pētnieki, cits lielāks, cits mazāks. Lai bērnos pilnveidotu šo pētniecisko pusī, ir nepieciešams tikai ierasto priekšmetu vai lietu bērnam parādīt vēl neizpētītā veidolā;
- Trīsgadīgs bērns nav spītīgs, viņš ir apņēmīgs, zinošs un pārliecināts par savu pētniecisko darbību. Izvēloties pareizos metodiskos paņēmienus bērni virzīsies pilnīgā attīstībā, viņi mācīsies lietas tvert kopveselumā, spēš saskatīt sakarības;
- Bērni labprātāk un ar interesei darbosies āra vidē, ja bērniem ļaus pašiem darboties. Pašiem pieredzēt, izjust, izprast, tas paplašinās ne tikai iegūtās emocijas, bet arī vārdu krājumu;
- Aktualizējot bērniem nozīmīgas lietas, bērnu interese un atdeve būs lielāka, nekā mācot bērnus pēc grāmatas. Tas, kas bērnam dotajā brīdī šķiet saistošs, par to arī ir jārunā, jāpēta, jāmeklē kopsakarības.
- Mācīt bērniem sākumā izmantot savas maņas, nozīmē veidot pēctecīgas, sakarīgas darbības turpmākām darbībām. Loģiskā pēctecība palīdzēs bērniem gan lasītprasmes apgūšanā, gan rakstītprasmei, kā arī matemātisko darbību veikšanai.
- Pētījuma gaitā izvirzīta hipotēze apstiprinājās, ka dabas vērošanas process pilnveido bērnu vārdu krājumu, kā arī mērķtiecīgu darbību, atbilstošu rotaļu, stāstu izvēle.

Secinājumi

1. Pētījumā par vārdu krājuma pilnveides iespējām trīsgadīgiem bērniem dabas vērošanas procesā, pedagoģiskajā pētījumā, izmantojot brīvdabas pedagoģijas metodes, ļaujot bērniem patstāvīgi pilnveidoties, nonākot pie atklājumiem tika paplašināts vārdu krājums, ar vecuma periodam atbilstošiem lietvārdiem, darbības vārdiem un īpašības vārdiem, tādējādi var apgalvot, ka izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies.
2. Empīriskā pētījuma izvēlētās metodes, aptauja, novērošana, datu ranžēšana, tiek atzītas par lietderīgām, kas sekmētu bērnu uzturēšanos āra vidē, attīstītu maņas, pilnveidotu bērnu vārdu krājumu un sekmētu pilnvērtīgu bērna attīstību.
3. Ir svarīgi, lai bērns jau piedzimstot izdveš skaņu, tā ir ne tikai raudāšana, bet arī pirmā valodas pazīme, bērnam augot, veidojas pamatota komunikācija ar vecākiem, vēlēšanās pēc tuvības, sapratnes, pamatvajadzību apmierināšana, un viena no tām ir vēlme pēc sarunas ar kādu, kas saprot un uzklausa.
4. Jaunākajā pirmsskolas vecumā, lai pilnveidotu bērna vārdu krājumu, ir jāpievērš liela uzmanība vecuma īpatnībām, bērna līdzšinējai pieredzei un pašreizējām interesēm un vajadzībām.
5. Mūsdienas brīvdaba ir visizdevīgākā mācību vide; tā neprasa lielus finansējumus, tajā nav telpas ierobežojuma, izmantojamie materiāli ir bezmaksas pieejami, un tie ir reāli, kā arī dabā realizējas visi darbības veidi.
6. Bērns šajā pasaulē ienāk kā balta lapa, un tikai dabiski, ka viņš vēlas daudz ko uzzināt, redzēt, sajust, iespējams to visu viņš vēlas vienlaicīgi, bet pieaugušajiem šī zinātkārā pētīšana ir jānodrošina, lai bērns realizētu sevi kā personību, patstāvīgi atklājot jaunas likumsakarības, pieņemtu sevi kā personību un augtu.
7. Piedāvājot bērniem vecumposmam atbilstošas zināšanas, ar rotaļu elementiem un eksperimentiem, bērni tās tvers ar prieku, un nejutīs mācību vides smagnējumu, tādējādi arī iegūtās zināšanas nostiprināsies un kļūs par patstāvīgu pamatu jaunām zināšanām.
8. Pirmsskolas vecuma bērns ir kā *putekļsūcējs*, viņa vārdu krājums, un ne tikai, lielā mērā ir atkarīgs no bērna sociālās vides, respektīvi, no ģimenes, tādējādi liela loma bērna runas attīstībai ir vecākiem, kuri ar savu atbalstu un palīdzību to var veicināt.

Priekšlikumi

Lai pilnveidotu bērnu vārdu krājumu ir nepieciešams nodrošināt atbilstošu vidi bērna dabiskai attīstībai un skaidras, un pareizas runas esamību.

- Runājiet ar bērniem, stāstiet viņiem par notiekošo, pat, ja viņi to nejautā. Liela nozīme runas attīstībā ir dzirdes uztverei, arī klausoties bērns mācās.
- Runas pilnveidošanai izmantojiet vecumposmam atbilstošu daiļliteratūru, kas bagātina valodu ar mākslinieciskajiem izteiksmes līdzekļiem, sekmē fantāziju, izdomu, veicina radošumu, un apgarotas personības veidošanos.
- Dodieties ar bērniem pastaigās, ne tikai uz veikalu un atpakaļ, bet arī izzinošās, pētnieciskās pastaigās, lai bērns gūtu ne tikai fizisku izkustēšanos, bet arī emocionālu pacēlumu. Katra izzinātā lieta, stimulēs vārdu krājuma pilnveidi un rosinās uzdot jautājumus.
- Pēc iespējas vairāk un biežāk atbildiet uz bērnu uzdotajiem jautājumiem, apmieriniet bērna zinātkāri, pretī dodot atklāsmi par pasauli.
- Dziediet dziesmas, spēlējiet rotaļas, skaitiet pantiņus, dariet visu, kur centrā būtu valoda, jo biežāk bērns to dzirdēs, jo ātrāk viņš sāks izrādīt vēlmi pēc komunikācijas un ātrāk pilnveidosies viņa valoda.

Literatūra un citi avoti

1. Albrehta, Dz. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. R.: Mācību grāmata.
2. Andrušaitē, A. Langenfelde, M. (2010) *Kas ir āra klase un kāda ir tās loma vides izglītībā? Rokasgrāmata*. Latvijas pārrobežu sadarbības programmas projekts „Atpakaļ dabā” („Back to nature”). Sigulda, Pieejams: https://www.daba.gov.lv/upload/File/Publikācijas/ROKASGR_Ara_klase.pdf
3. Bakisa, A., Romēns, K., (1997). *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem*. Alberts XII.
4. Banister, P., Burman, E., Parker, I., Taylor, M., Tindall, C.,(1994). *Qualitative Methods in Psychology: A Research Guide*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
5. Bolotovskis, G., Caregorodcevs, A., (2006) *Trīs svarīgākie gadi*. Zvaigzne ABC.
6. Dālgrēns, L.U., Ščepanskis, A., (2007) *Brīvdabas pedagogija*. Linčēpingas Universitāte: Brīvdabas un vides pedagogijas centrs.
7. Dēķēns, K., (1921) *Agrā bērniība*. Rīga: Kultūras balss
8. Dubkēvičs, L. (2006). *Saskarsme audzēkņiem*. Rīga: RaKa .
9. Dzintere, D., (1969) *Radošās rotaļas bērnu dārzā*. Rīga: LPSR IM SKI,
10. Dzintere, D. Boša, I. (1997) *Rotaļspēles* Rīga: Mācību apgāds NT.
11. Ellis, D. Ibrahim N. (2015) *Teaching Children How to Learn Tell it Again! DELTA Publishing*
12. Elnebiņa, I. (1980) *Pakāpieni bērna attīstībā*. Rīga: Pētergailis.
13. Ēriķsons E., (1998) *Identitāte: jaunība un krīze*, Rīga: Jumava,
14. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem domāt* R.,RaKa
15. Freiberga I., Priede, L. (2007) *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: Izglītības soļi.
16. Freiberga, I., Dzintere, D., Augstkalne, D. (2009) *Bērna valoda jaunradē un rotaļās*. Rīga: SIA izglītības soļi.
17. Gazala, Š. (2009) *Laimīgs mazulis*. Rīga: Zvaigzne.
18. Golubina, V. (2006) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata* Rīga: Izglītības soļi, 280.lpp.
19. Guo, Y., Shanshan, w., Hall, A., Breit-Smith, A., Busch, J. (2015) *The Effects of Science Instruction on Young Children's Vocabulary Learning: A Research Synthesis*.
20. Harčenko, N., (2012) *Pirmsskolas vecuma bērnu klausīšanās kā runas darbības veida apguve*. Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā. VI Starptautiskā zinātniskā konference. Zinātnisko rakstu krājums Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija.

21. Humbolts V., (1995). *Izlase.*, R.: Zvaigzne.
22. Jurģīte, L. (2011) *Latviešu valoda funkcionālā aspektā Skolēna rokasgrāmata*. Rīga, Latvijas Universitātes realizētā projekta „Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīgglītojošo mācību priekšmetu pedagogu kompetences paaugstināšana”
23. Kalniņa, D.(2012) *Dārzs kā mācību vide* Rīga: Zvaigzne ABC.
24. Kalniņa. V., Skrube, Dz. (1983) *Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne.
25. Karlgrēns, F. (2008) *Valdorfa pedagogija*. Rīga: Jumava.
26. Karlovska, R., Mārtiņšone, U. (1996) *Vingrinājumi iztēles un fizisko spēju attīstībai*. Rīga: Zvaigzne ABC
27. Kelley, K., Clark, B., Brown, V., Sitzia, J., (2003). *Good practice in the conduct and reporting of survey research*. International Journal for Quality in Health Care, 15(3).
28. Kornels, Dž. (1991) *Spēles dabā*. Rīga: Bērnu vides skola.
29. Kristapsone, S. (2008) *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība.
30. Kūle, M., Kūlis R, (1996) *Filosofija*. Burtnieks.
31. Lasmane, L. (2012) *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
32. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apgūvē*. R., RaKa.
33. *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2011). Sast. autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
34. Ļubļinska, A. (1979) *Bērņa psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne,.
35. Markus, D. (2003). *Bērņa valoda: No pirmā kļiedziena līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC,.
36. Mārtiņšone, K., Pipere, A.(2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: Raka.
37. Metodiskais materiāls pirmsskolas izglītības pedagogiem (2011) *Kustību priekš dienai*. Rundāles novada dome.
38. Piažē, Ž., (2002) *Bērņa intelektuālā attīstība*. Pētergailis.
39. Poddjakova, N., Avaņesova, V. (1986) *Sensoriskā audzināšana bērnodārzā*. Rīga: Zvaigzne .
40. Pontaga, I., (1985) darbs ar bērniem un viņu vecākiem adaptācijas periodā bērnodārzā. R: LPSR Izglītības ministrija, 1985.
41. Rubana I., M., (2004) *Mācīties darot*. Rīga: RaKa.
42. Rūķe-Draviņa, V. (1992) *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. R., Zvaigzne
43. Romenkova, V. (1997) *Rotaļu attīstība*. Rīga: Vārti
44. Skiba, B., Deitsa S. (2001) *Mācīšanās nodarbībās zīdaiņiem un maziem bērniem*. Izglītības iniciatīvu centrs

45. skaidrojošā vārdnīca <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=rota%C4%BCa> (skatīts 25.05.17.)
46. Smith, P.K. Play and peer relations. In: Slater, A., Bremner, G. (eds.) An Introduction to Developmental Psychology. Malden, MA: Blackwell Publishing; 2003.
47. Valsts izglītības satura centrs (VISC) Pieejams:
https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/pirmssk_izgl_mac_programma.pdf
48. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC
49. Svence, G. (2009) *Pozitīvā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC
50. Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē* Rīga: RaKa
51. Wright, J.D., Marsden, P. V., (2010). *Handbook of Survey Research (2nd ed.)*. West Yorkshire, England: Emerald Group.
52. Aprobēta no “Vītola D., (2016) *Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: Dabas metodikas lekcijas*”
53. Žīdens, J. (2008). *Bērnu un pusaudžu trenera rokasgrāmata*. Rīga: Latvijas Treneru tālākizglītības centrs. Pieejams:
http://www.treneruzglitiba.lv/files/dokumenti/2014/2008_LTTC_gramata.pdf
54. Выготский Лев Семенович. (1999) Мышление и речь. Изд. 5, испр. - Издательство 'Лабиринт', М.,
55. Волчкова, В. Н., Степанов, Н. .,В (2001) Развитие ц восприятие детей младшего дошкольного возраста. Воронеж: ТЦ Учитель.

PIELIKUMI

1.pielikums anketa vecākiem

Labdien! Veicu pētījumu par jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidi dabas vērojumu laikā. Lai pētījums būtu izdevies lūdzu aizpildiet anketu, kas man palīdzēs izprast cik liela nozīme ir dabas vērojumiem vārdu krājumā pilnveidei.

1. Vai Jūsu bērnam patīk dzīvoties āra vidē?

- Jā
- Nē
- Cits variants _____

2. Ko Jūsu bērns labprāt dara atrodoties āra vidē?

3. Cik h Jūsu bērns pavada svaigā gaisā?

- 2h
- 1h
- 3-4h
- Cits variants

4. Cik bieži Jūs ar savu bērnu dodaties pastaigās?

- 1x nedēļā
- 2-3x nedēļā
- Katru dienu
- Cits variants

5. Cik vārdus Jūsu bērns zina un izrunā pareizi? Miniet piemērus.

6. Kādus lietvārdus savā runā lieto Jūsu bērns? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos.

•
•
•
•
•
•
•
•

7. Kādu darbības vārdus savā runā lieto Jūsu bērns? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos.

•
•
•
•
•
•
•
•

8. Kādus īpašības vārdus savā runā lieto Jūsu bērns? Nosauciet 5-8 visbiežāk izmantotos.

•
•
•
•
•

•
•
•

9. Kā, Jūsaprāt, varētu pilnveidot bērna vārdu krājumu?

Paldies par atsaucību!

25.09.2017.-29.09.2017.- Nedēļas tēma - “Es rudenī”

Rotaļnodarbības temats- Mans rudens apģērbs

Mērķis- sekmēt izziņas attieksmi pret rudens apģērba būtiskākajām pazīmēm.

Dominante- sociālās zinības

Pakārtotie darbības veidi- latviešu valoda, mājturība un tehnoloģijas

Uzdevumi-

1. Sekmēt saudzējošas attieksmes veidošanos pret apģērba lietošanu
2. Pilnveidot vērošanas prasmes pastaigas laikā, vērojot rudens apģērbus;
3. Sekmēt prasmi nosaukt rudens apģērbus, tā aksesuārus;
4. Pilnveidot klausīšanās prasmes, rotaļas laikā, sadzirdot un atrodot paslēpto apģērbus;
5. Pilnveidot pirkstu sīko motoriku līmējot pogas pie atbilstoša apģērba.

Izmantotie materiāli- attēli ar apģērbus, bērnu apģērbs, līme, pogas, miniatūru apģērba kontūras no auduma, apģērbus kartītes, papīra lelles, apģērbi.

Ievaddaļa- Bērni tika aicināti doties uz garderobi, lai katrs paņemtu vienu apģērba gabalu, pēc savas izvēles. Pēc tam to atnesot uz grupas telpu, tā lai var apskatīt visi bērni. Tika jautāts: “Ko jūs atnesāt?”, “Kas tas ir?”, “Kā to sauc?”, “Kāds tas ir?”, “Kur to liek?” izpētot visus atnestos apģērba gabalus bērni tika aicināti doties uz garderobi un saģērbties.

Galvenā daļa- Apģērbjoties bērni devās ārā. Ārā vidē bērniem tika jautāts: “Vai jums ir silti/auksti?”, aicināja paskatīties uz pārējiem bērniem un pateikt, kam ir cepure/cimdi/zābaki/šalle/vējjaka. Kad tas tika pārrunāts, bērni tika aicināti doties pastaigā un pavērot kā ģērbjas citi cilvēki rudenī. Vai viņi velk cepures, šalles, cimdus, vai gluži pretēji, nevelk. Pēc pastaigas atgriežoties grupas telpās, bērniem tika piedāvāta rotaļa “Kur slēpjas cepure/šalle/cimdi”.

Rotaļas gaita-Tiek paslēpts konkrēts apģērba gabals, bērnu uzdevums ir to atrast, lai sekmīgāk tas būtu izdarāms, bērniem tiek dota uzvedinoša informācija, par vietu, kurā atrodas paslēptais apģērba gabals. Šādi izspēlējot vēlamo apģērbus skaitu. Vienlaicīgi var paslēpt vairākus apģērba gabalus, vienas teritorijas apgabalā.

Refleksijā bērniem tiek piedāvāts nostiprināt iegūtās zināšanas ar rokdarbu palīdzību. Skolotāja aicina bērnus apģērbt lelli, kura dosies ārā, viņa ir jāapģērbj, tā, lai nebūtu auksti. Balstoties uz iegūtajām zināšanām katrs bērns saģērbj lelli, izvēloties atbilstošu apģērbus un aksesuārus. Pēc tam lelles tiek noliktas uz tāfeles, kur redz visi bērni, kopīgi pārrunā kas lellēm kopīgs, kāds apģērba gabals.

02.10.2017.-06.10.2017.- nedēļas tēma - “Rudens dārzā”

Rotaļnodarbības temats- rudens darbi dārzā

Mērķis-veidot pozitīvu attieksmi pret dārzā veicamajiem rudens darbiem

Dominante- dabas zinības

Pakārtotie darbības veidi- latviešu valoda, sociālās zinības

Uzdevumi-

1. Iepazīstināt bērnus ar jauno dārzeni ražu;
2. Pilnveidot prasmi atšķirt dārzeni, pēc noteiktas pazīmes;
3. Sekmēt klausīšanas prasmes, prast nosaukt dzirdētos dārzenus;
4. Pilnveidot saskarsmes prasmes kopīgi piedaloties ražas novākšanas procesā;
5. Sekmēt izpratni par veicamajiem dārza darbiem rudens periodā.

Izmantotie materiāli- grozs ar dārzeniem, stāsts par Rāceni, dārza cimdi, spainīši, koka karotes, dārzeni.

Ievaddaļa- Skolotāja aicina bērnus paskatīties uz atnestajiem dārzeniem, un pastāstīt vai kādu no tiem pazīst, un kā to sauc? Skolotāja rosina bērnus padomāt, no kurienes nāk šie dārzeni?, Kas tos atnesa?, Kāpēc?

Galvenā daļa- Skolotāja kopā skolotājas palīgu un bērniem devās uz dārziņam piederoši dārzu, lai apskatītu vietu, kur aug dārzeni. Atnākot skolotāja bērniem jautā: Kā sauc to vietu, kur aug dārzeni? Vai mums tuvumā ir tāda vieta? Kas tur varētu augt?, Ko mums vajadzētu darīt ar dārzu, rudenī?, Vai jūs palīdzēsiet? Pēc uzvedinošajiem jautājumiem, bērni kopā ar skolotāju palīdz novākt rudens veltes. Vācot dārzenus, bērni tos grupē noteiktos grozos, pēc katra dārzena pazīmēm.

Pēc dārza novākšanas, skolotāja uzmundrina bērnus, un pasakās par labi padarītu darbu, dodoties atpakaļ uz bērnu dārzu bērni kopā ar skolotāju pārrunā kādus dārzenus vāca dārzā, vai bija grūti?

Refleksijā skolotāja piedāvā bērniem rotaļu “zupas katls”, vadītājam ir liela karote, bērniem mazās koka karotes.

Rotaļas gaita- Vadītājs stāv apļa vidū, bērni apkārt. Pirms rotaļas katrs bērns iepazīstas ar savu izvēlēto dārzeni (to piestiprina pie apģērba, vai tur rokā), vadītājas sākot rotaļu dzied par zupu, vārīs. Ik reiz kad tiek pieminēts kāds dārzenis (bērns), palecas un ieskrien aplī pie vadītāja, dejo kopā ar viņu, pārējie iet pa dejas ceļu, un tā, kamēr visi dārzeni ir “zupas katlā”. Beigās ar karoti, atdarinot ēšanas procesu “ēd” zupu.

09.10.2017.-13.10.2017.- nedēļas tēma - “Rudens mežā

Rotaļnodarbības temats- “krāsainās koku lapas”

Mērķis- sekmēt izpratnes veidošanos par norisēm dabā- lapkritis

Dominante- dabas zinības

Pakārtotie darbības veidi- latviešu valoda, matemātika, sociālās zinības

Uzdevumi:

1. Pilnveidot vērošanas prasmes dabā, vērojot lapkriti;
2. Attīstīt prasmes atdarināt dabā dzirdamās skaņas;
3. Pilnveidot prasmi raksturot koku lapas pēc ārējā izskata;
4. Veicināt izpratni par jēdzienu “daudz”, “maz”, “liels”, “mazs” lietojumu;

Izmantotie materiāli- koka lapas, rotaļu ezis, krāsaini karodziņi.

Ievaddaļa- skolotāja kopā ar bērniem dodas uz pagasta parku, pa ceļam vērojot apkārtni, skolotāja vērš uzmanību uz kokiem, jautā bērniem, vai kokiem ir lapas?, daudz vai maz? Kādās krāsās tās ir?

Galvenā daļa- Nonākot parkā, skolotāja aicina bērnus paraudzīties apkārt, un pateikt, kur esam nonākuši. Vai tā ir pilsēta?, varbūt mežs? Bērni tiek aicināti ieklausīties apkārtējās skaņas? Kas tur pīkst?, kas tur čab?, Kas tur ņaud?, kas tur šalko? Skolotāja rosina pamēģināt atdarināt tikko dzirdētās skaņas. Lapu čaukstēšanu, vēja svilpošanu, kaķa ņaudēšanu, pīkstēšanu, mašīnu braukšanu. Bērniem tiek dots uzdevums, atrast visskaistākās lapas. Kāda ir tava visskaistākā lapa?, Kādā krāsā? Kad tas ir paveikts, skolotāja aicina parādīt “lielo” lapu, piešķirot tai darbību, piem, plīvo, pēc tam “mazo”, ar darbības veidu- krīt, aicina parādīt daudz lapu, cik tas varētu būt?

Refleksija- dodoties atpakaļ uz bērnu dārzu, katram bērnam līdzī ir skaistākās lapas, kuras katrs izvēlējās. Grupiņā, skolotāja aicina izveidot grupas rudens koku, un rosina katru no bērniem piespraust koka lapu uz sev tīkamā zara, un pateikt, kādā krāsā ir konkrētā lapa, vai tā ir liela/maza lapa.

16.10.2017.-20.10.2017.- nedēļas tēma - "Lietus rudenī"

Rotaļnodarbības temats- kāds ārā laiks?

Mērķis- veicināt pozitīvu attieksmi pret dažādiem laikapstākļiem

Dominante- dabas zinības

Pakārtotie darbības veidi- latviešu valoda, vizuālā māksla

Uzdevumi:

1. Veidot priekšstatu par rudens raksturīgākajiem laikapstākļiem;
2. Pilnveidot klausīšanās prasmes, klausoties daiļdarbu par laikapstākļiem;
3. Pilnveidot koncentrēšanās prasmes, saklausot dabas parādību attiecīgi to attēlojot;
4. Sekmēt prasmi švīkāt ar otu, atdarinot lietus lišanu.

Izmantotie materiāli- attēli ar dabas parādībām, iespējamo parādību novērošana nedēļas gaitā, daiļdarbs par laikapstākļiem, ritmizēšanas instrumenti (maraksi, lietus koks, zvaniņi, bungas (kājas)), akvareļu krāsas, otas, ūdens, lapa A3.

Ievaddaļa- skolotāja aicina bērnus paraudzīties pa logu, un censties pastāstīt, kāds ārā laiks? Vai šodien ir silti/auksti?, Kas par to liecina? Kāpēc šodien jāvelk/nav jāvelk gumijas zābaki? Skolotāja aicina paskatīties uz grupas koku, kuru iepriekšējā nedēļā rotāja vairākas lapas, nu to ir mazāk. Kāpēc? Kā jūs domājat, kokam ir auksti?

Galvenā daļa- Skolotāja kopā ar bērniem noskatās video materiālu par dažādām dabas parādībām, ik pēc katras jautājot, kā to sauc, vai patīk?, vai tagad paskatoties pa logu arī ir tāda parādība? Pēc video noskatīšanās skolotāja piedāvā pasaku, un kopā ar bērniem izdomā kā varētu skanēt katra dabas parādība. Pērkons-bungas, lietus-lietus koks, kursa-marakasi, saule spīd-zvaniņi, vējš- ššš skaņas izruna ar muti. Pēc pasakas bērni kopā ar skolotāju devās ārā, vērot laikapstākļus. Ņemot vērā, ka bija apmākusies un vēsa diena, skolotāja piedāvāja rotaļu- "Ūdens lāses skrien!" Rotaļas dalībnieki ir ūdens lāsītes, kuras stāv uzzīmētā aplī (mākonī), pēc signāla, "Lietus sāk līt!" bērni (ūdens lāses) skrien izklaidus pa laukumu, līdz ko atskan signāls "Lietus pārstāj līt!" ūdens lāsītes meklē kādu upi, peļķi, ezeru (stilistiski attēloti), vai citu ūdenskrātuvi. Pēc vadītāja dotā signāla "Saulīte spīd", ūdens lāses tecinūs dodas atpakaļ uz mākonī.

Refleksija- pēc rotaļas, skolotāja rosina bērnus iztēloties, atcerēties, kā varētu izskatīties brīdis, kad līst lietus. Skolotāja aicināja bērnus apsēsties pie loga un vērot, jo ārā bija sācies lietus. Pēc vērojuma bērni tika aicināti uzzīmēt ar švīku, līniju palīdzību lietu. Attēlojot lietu, bērni kopā ar skolotāju pārrunā kāds ir lietus, ko lietus dara dabai, kas bija pirms lietus.

23.10.2017.-27.10.2017.- nedēļas tēma – “Dzīvnieki rudenī

Rotaļnodarbības temats- kur paliek dzīvnieki rudenī?

Mērķis- veidot saudzējošu attieksmi pret dzīvniekiem, kuri pārziemo pie mums.

Dominante- sociālās zinības

Pakārtotie darbības veidi- dabas zinības, latviešu valoda

Uzdevumi-

1. Veidot izpratni par dzīvniekiem, kas pārziemo pie mums;
2. Pilnveidot vērošanas prasmes, pētot dzīvniekus brīvā dabā, to darbību, reakciju;
3. Sekmēt prasmi nosaukt attēlos redzamos dzīvniekus, to mazuļus; darbības veidus (guļ, sēž, skrien, u.c.);

Izmantotie materiāli- dzīvnieku attēli, salasītie kastaņi un zīles.

Ievaddaļa- skolotāja aicina bērnus rūpīgi apskatīt attēlus ar dzīvniekiem, un nosaukt tos, kurus ir redzējuši, zina kā sauc, kur dzīvo. (skolotāja ir atlasījusi tādus dzīvniekus, kurus bērni pazīst, un kuri pārziemo šeit pat (ezis, zvirbulis, zirgs, govys, aita, kaķis, suns, briedis, stirna un daži dzīvnieki ir izteikti vasaras dzīvnieki (stārķis, zosis).

Galvenā daļa- skolotāja aicina bērnus noskatīties video materiālu par dzīvnieku miegu rudenī.

Sagatavotie jautājumi- kas tas par dzīvnieku?, kur viņš dzīvo?, kādā krāsā viņš ir? Kur dzīvnieks dodas? Jautājumi tiek pārrunāti ik pēc katra redzētā dzīvnieka.

Galvenā daļa- skolotāja kopā ar bērniem dodas ekskursijā uz safari parku blakus pagastā. Safari parkā mīt lieli briežu tēviņi un mātītes ar jaundzimušajiem. Skolotāja iepazīstina bērnus ar noteikumiem, kurus jāievēro esot safari parkā. (dzīvniekus nedrīkst biedēt, pie dzīvniekiem nedrīkst līst iekšā, drīkst iedot jau iepriekš sagatavotos cienastus, pēc dzīvnieku uzrauga atļaujas drīkstēs paglaudīt.)

Bērniem šī bija liela pieredze, tuvumā redzēt tik lielus un skaistus dzīvniekus. Skolotāja vērsa bērnu uzmanību un dzīvnieku darbības veidiem, guļ, skrien, stāv, grozās, pievērša uzmanību ķermeņa daļām (kājas, vēders, galva, ragi).

Refleksija- tur pat briežu dārza nojumē skolotāja aicināja bērnus uzzīmēt to, kas viņiem šodien patika visvairāk, kas sagādāja lielu prieku. Zīmējot bērni stāstīja ko zīmē, ko viņi saredz zīmējumā.

